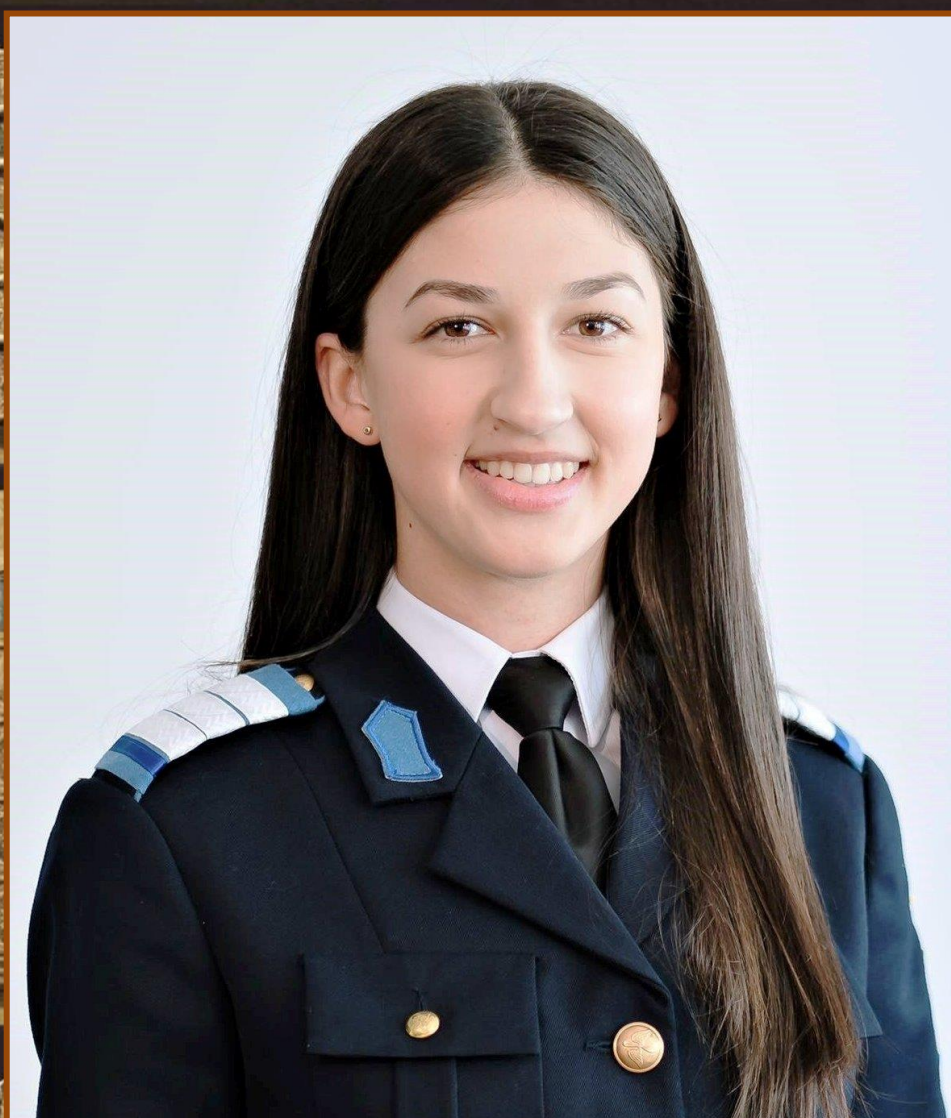

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE -

ANAMARIA ȘTEOPOAE

**Cea mai mare medie la examenul de Bacalaureat
al Colegiului Național Militar „Mihai Viteazul”**

ANUL XI, NR. 7(119), IULIE 2022

**Preoții ortodocși din Sângeorz-Băi împreună cu membrii consiliului parohial și soțiile acestora, înainte de 1989
(Fotografie din colecția personală Rusu Cătălina)**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL XI, NR. 7(119), IULIE 2022

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de
Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius)
Morariu,

Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj

aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisanisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: ANAMARIA ȘTEOPOAE

COPERTA 2: Preoții ortodocși din Sângeorz-Băi cu membrii consiliului parohial
(împreună cu soțiile preoților și ale consilierilor parohiali) – Fotografie din colecția personală
Rusu Cătălina (înainte de 1989)

COPERTA 3: Tineri sângeorzeni

COPERTA 4: Biserica ortodoxă din Cormaia târnosită la 10 iulie 2022

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor
Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud),
Centrul Cultural „Iustin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim
Dumitraș

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
<u>EXCELLENTIA – ANAMARIA ȘTEOPOAE</u>	6
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
*** <i>Date referitoare la înființarea Reuniunii învățătoarești greco-catolice „Mariana” din Năsăud</i>	7
DR. LAURENȚIU OANEA, <i>Temeiurile juridice la Liceului „George Coșbuc” din Năsăud</i>	15
*** <i>Băile de la Sângeorgiu</i>	21
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Profesorul Anton Domide (1880-1944)</i>	24
<u>DIN GRANIȚĂ</u>	
DR. C. I. ȘOTEL, <i>Năsăudul de altădată – Spovedanie sub patrafir – Grigore Pletosu</i>	39
DR. ELISABETA SCURTU, <i>Famiiliile de preoți din Țara Năsăudului. Familia Cornea din Romuli</i>	43
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război Mondial</i>	46
DĂNUȚ POENARU, <i>Teritoriul comunei Coșna care a aparținut de Transilvania în perioada 1775-1848</i>	58
<u>VARIA</u>	
ICU CRĂCIUN, <i>Liviu Rebreanu, la zece ani după Marea Unire</i>	64

EXCELLENTIA

Suntem mândri de tine, Anamaria!

Absolventa Anamaria Șteopoe, cea mai mare medie la examenul de Bacalaureat

Absolventa Anamaria Șteopoe a obținut cea mai mare medie la examenul de Bacalaureat în Colegiul Național Militar „Mihai Viteazul”, 9,83. Anamaria a reușit să obțină două note de 10 la matematică și fizică și nota 9,50 la limba și literatura română.

Reușita la examenul maturității a fost posibilă prin pregătire constantă, muncă și determinare, fiind o încununare a efortului depus în cei patru ani de liceu, pe care i-a finalizat de fiecare dată cu Premiul I și media 10 la purtare. Anamaria s-a remarcat și prin obținerea de premii la diferite concursuri și olimpiade din sfera științelor reale, iar timp de un an, pe parcursul clasei a XII-a, a purtat pe epoleți gradul de elev plutonier adjutant, cel mai mare grad onorific acordat elevilor colegiului militar, datorită rezultatelor obținute la învățătură și purtare. Și-a îndeplinit cu succes misiunea încredințată, dovedind responsabilitate și devotament, devenind astfel un model de comportament pentru colegii mai mici.

„Sunt foarte fericită și împlinită, acum, că munca depusă în acești patru ani de liceu, a dat roade! Nu a fost ușor, dar au meritat toate eforturile depuse, întrucât tot ceea ce este frumos se obține greu. Le sunt nespuse de recunoscătoare tuturor cadrelor didactice și militare, care m-au pregătit și susținut în toți acești ani.

Sunt mândră că am absolvit Colegiul Național Militar „Mihai Viteazul”, instituție care mi-a oferit extrem de multe oportunități, reușind, printr-o pregătire constantă, să obțin un asemenea rezultat!”, a afirmat Anamaria Șteopoe.

Pentru Anamaria și colegii ei de promoție urmează susținerea concursului de admitere prin repartiție în instituțiile militare de învățământ superior.

Suntem mândri de tine, Anamaria! Îți dorim ca toate visurile să se împlinească și să te bucuri în continuare de rezultatele muncii tale!

Sursa: *Colegiul Național Militar „Mihai Viteazul” Alba Iulia (Facebook)*

BISERICĂ, ȘCOALĂ SOCIETATE

DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD

Îndată după crearea legii de instrucțiune adusă în anul 1868, prin care lege s-a regularizat învățământul în întreaga țară, o febrilă mișcare s-a pornit aproape în fiecare comitat din partea învățătorilor și a altor persoane competente pentru înființarea de reuniuni învățătoarești și a altor persoane competente pentru înființarea de reuniuni învățătoarești. Învățătorimea română, conștientă de chemarea sa și deplin convinsă despre efectul și rezultatele ce se vor putea obține prin astfel de întruniri, cu entuziasm, a început și dânsa a lucra în această direcție. Așa și învățătorii români din Vicariatul Rodnei (Districtul Năsăudului), tractul protopopesc al Bistriței și Budacului Român, simțind și ei necesitatea înființării unei astfel de reuniuni, s-au întrunit la 17 decembrie 1872, în Năsăud, unde au hotărât înființarea acesteia, alegând un comitet provizoriu sub prezidiul lui Maxim Pop, profesor gimnazial la Năsăud, pentru a pregăti proiectul de statute care, apoi, să se aștearnă la locul competent spre aprobare. Statutele s-au compus, dându-se reuniunii numirea „Reuniunea învățătoarească greco-catolică Mariana”, întru amintirea celui mai zelos învățător de oarecând din Districtul Năsăudului, Ioan Marian.

La 1 septembrie 1874 fură așternute aceste statute la locul competent spre aprobare, prin Căpitanatul Suprem din Districtul Năsăud, în fruntea căruia era căpitanul suprem Alexandru Bohățel de Glod. La 4 noiembrie 1874 acest Căpitanat remite statutele reuniunii dimpreună cu ordonanța înaltului minister de cult și instrucțiune publică din data de 27 octombrie 1874, nr. 28.597, în scopul de a se face unele întregiri, care făcându-se, s-au reașternut. În 15 februarie 1876 statutul sosește de la înaltul minister prevăzut cu clauza de aprobare din data de 29 ianuarie 1876, nr. 1.893. așadar, cu anul acesta își începe reuniunea activitatea sa în cadrul statutului aprobat. Deci, în anul acesta reuniunea noastră învățătoarească împlinește 25 ani ai activității sale¹.

Făcându-se în anul următor unele dispoziții preliminare referitoare la pregătirea de lucrări, organizare și constituire a reuniunii pe baza statutului aprobat, reuniunea și-a ținut prima sa adunare generală la 2 iunie 1878 în Năsăud. În această adunare reuniunea s-a constituit definitiv, alegându-și oficialii și membrii comitetului în sensul statutului² (vezi tabelul cu membrii onorari de mai jos).

¹ Memorialul „Reuniunii învățătoarești greco-catolice Mariana din Năsăud”, Perioada I, 1876-1901, Năsăud, 1901, pp. 10-11.

² *Ibidem*, p. 11.

**DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI
GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD**

Membrii onorari

Nr. crt.	Numele membrilor	Caracterul	Locuința	De când e membru	Observare
1.	Cipariu Timotei +	Prepozit mitropolitan	Blaj	Pe baza almanahului din 1884	
2.	Dr. Mihalyi Victor de Apșa	Arhiepiscop și Mitropolit	Blaj	Adunarea generală din 20 și 21 octombrie 1901	
3.	Moisil Gregoriu +	Vicar foraneu al Rodnei	Năsăud	Pe baza almanahului din 1884	Mort la 3 octombrie 1891
4.	Moldovan Ioan	Canonic	Blaj	Pe baza almanahului din 1884	
5.	Muntean Georgiu	Director preparandial	Blaj	Adunarea generală din 5 și 6 noiembrie 1899	
6.	Papiu Ioan	Prepozit	Gherla	Adunarea generală din 5 și 6 noiembrie 1899	
7.	Petri Vasile	Profesor preparandial în pensie	Năsăud	Pe baza almanahului din 1884	
8.	Popescu Ioan +	Profesor de teologie	Sibiu	Pe baza almanahului din 1884	
9.	Dr. Szabo Ioan	Episcop	Gherla	Pe baza almanahului din 1884	
10.	Șerban Mihail +	Canonic	Gherla	Pe baza almanahului din 1884 ¹	

De primul membru și totodată și președinte onorar al reuniunii fu ales vicarul de pie memorie Gregoriu Moisil. De președinte ordinar fu ales președintele provizoriu de până atunci, profesorul gimnazial Maxim Pop. De vice-președinte Cosma Anca, directorul Școlii Normale din Năsăud, de secretari: Petru Tofan, învățător normal și Iacob Pop, învățător con-

¹ *Ibidem*, p. 118.

DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI
GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD

fesional greco-catolic în Năsăud... Vasile Petri, profesor preparandial în pensie, autor și redactor a mai multor cărți didactice și reviste pedagogice, fu ales în această adunare de membru onorar.

Din protocolul voluminos al acestei adunări se poate constata marele entuziasm de care au fost cuprinși membrii, văzându-și dorința lor realizată, precum și calmul și interesul cu care au purces la dezbaterile obiectivelor expuse în programă, ca: dizertații, revizuirea și întregirea planului de învățământ ce exista, etc. De aici încolo reuniunea, mai în fiecare an, a ținut câte o adunare generală, cu totul a ținut până în timpul de față 23 adunări generale ordinare și 2 extraordinare. Acestea le-a ținut, de regulă, în deosebitele centre din raionul acestei reuniuni, ca: Năsăud, unde s-au ținut cele mai multe, apoi Bistrița, Sângeorgiul-Român, Rodna-Veche, Prundu Bârgăului, și Monor. În adunările generale reuniunea, pe lângă pertractarea deosebitelor rapoarte și propuneri de administrare ale comitetului, a pertractat încă o mulțime de dizertații, prelegeri practice și a adus numeroase concluzii de interes general în ceea ce privește instrucțiunea peste tot, înaintarea cauzei școlare și prosperarea învățământului în acest ținut¹.

Oficialii reuniunii

Cel dintâi comitet al reuniunii s-a compus din următorii membri:

- Maxim Pop, profesor gimnazial în Năsăud, ca președinte;
- Cosma Anca, director la Școala Normală în Năsăud, ca vice-președinte;
- Secretar I: Petru Tofan, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Secretar II: Iacob Pop, învățător la Școala Confesională în Năsăud;
- Casier și bibliotecar: Teodor Rotariu, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Controlor: Gavrilă Morar, învățător în Salva².

De membri ai comitetului:

- Isidor Titieni, învățător la Școala Normală din Monor;
- Iacob Pop, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Ioan Jarđa, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Ioan Drăgan, învățător director la Școala Trivială din Zagra;
- Mihai Domide, învățător director la Școala Trivială din Sângeorgiu;
- Ioan Miron, învățător director la Școala Trivială din Telciu.

Acest comitet a condus afacerile reuniunii până la anul 1885. În acest an Maxim Pop abzice din postul de președinte.

În adunarea generală ținută în Monor la 26 și 27 mai 1885, reuniunea a ales, pe o nouă perioadă de 3 ani, următorii oficiali:

- Președinte: Reverendisimul Gregoriu Moisil, vicar episcopesc foraneu în Năsăud;
- Vice-președinte: Ioan Jarđa, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Secretari: Ioan Jarđa, învățător la Școala Normală în Năsăud și Iacob Pop, învățător la Școala Normală în Năsăud;

¹ *Ibidem*, pp. 11-12.

² *Ibidem*, p. 32.

**DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI
GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD**

- Casier: Teodor Rotariu, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Controlor-bibliotecar: Gavrilă Morar, învățător în Salva.

Membri în comitet:

- Dr. Artemiu Publiu Alexi, profesor gimnazial în Năsăud, apoi Isidor Titieni, învățător la Școala Normală din Monor, Iacob Pop, învățător la Școala Normală în Năsăud, Mihai Domide, învățător director la Școala Trivială din Sângeorgiu, Ioan Miron, învățător director la Școala Trivială din Telciu și Ioan Drăgan, învățător director la Școala Trivială din Zagra.

În adunarea generală ținută în Năsăud, la 25 și 26 septembrie 1887, restaurarea pe o nouă perioadă de 3 ani s-a făcut în următorul mod:

- Președinte: Reverendisimul Gregoriu Moșil, vicar episcopesc foraneu în Năsăud;
- Vice-președinte: Ioan Jarda, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Secretar I: Clement Grivase, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Secretar II: Iuliu Pop, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Casier: Teodor Rotariu, învățător la Școala Normală în Năsăud;
- Controlor-bibliotecar: Petru Tofan, învățător la Școala Normală în Năsăud.

Membri în comitet:

- Dr. Artemiu Publiu Alexi, profesor gimnazial în Năsăud, Iacob Pop, învățător la Școala Normală în Năsăud, Ioan Drăgan, învățător director la Școala Trivială din Zagra, Gregoriu Pletosu, profesor gimnazial în Năsăud, Isidor Titieni, învățător la Școala Normală din Monor și Mihai Domide, învățător director la Școala Trivială din Sângeorgiu.

Repausând casierul Teodor Rotariu, învățător la Școala Fundațională în Năsăud, în adunarea generală ținută în Sângeorgiu-Român, la 14 și 15 octombrie 1888, postul de casier s-a suplinit prin Petru Tofan, iar de controlor-bibliotecar în locul acestuia s-a ales Nicolae Catarig, învățător confesional în Năsăud. Fiind suspendată activitatea reuniunii în anul 1889 din partea locului competent, reuniunea în adunarea generală din data de 15 iunie 1890, ținută în Năsăud, când s-a hotărât reactivarea ei, s-a constituit în următorul mod:

- Președinte: Reverendisimul Gregoriu Moșil, vicar episcopesc foraneu în Năsăud;
- Vice-președinte: Ioan Jarda, învățător la Școala Fundațională în Năsăud;
- Secretar I: Clement Grivase, învățător la Școala Fundațională în Năsăud;
- Secretar II: Iuliu Pop, învățător la Școala Fundațională în Năsăud;
- Casier: Petru Tofan, învățător la Școala Fundațională în Năsăud;
- Controlor-bibliotecar: Alexandru Pop, învățător la Școala Fundațională în Năsăud.

Membri în comitet:

- Dr. Paul Tanco, profesor gimnazial în Năsăud;
- Dr. Constantin Moșil, profesor gimnazial în Năsăud;
- Dr. Artemiu Publiu Alexi, profesor gimnazial în Năsăud;
- Gregoriu Pletosu, profesor gimnazial în Năsăud;
- Iacob Pop, învățător la Școala fundațională elementară în Năsăud.

După repausarea Reverendisimului Gregoriu Moșil, vicar, întâmplată în 3 octombrie 1891, reuniunea, în adunarea sa generală din 5-6 noiembrie 1891, pe baza statutului din nou aprobat, s-a constituit în următorul mod:

- Președinte: Ioan Jarda, director la Școala Fundațională în Năsăud;

**DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI
GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD**

- Președinte: Ioan Jarda, director la Școala Fundațională în Năsăud;
- Vice-președinte: Iacob Pop, învățator la Școala fundațională elementară în Năsăud;
- Secretari: Clement Grivase și Iuliu Pop, învățatori la Școala Fundațională în Năsăud;
- Casier și bibliotecar: Petru Tofan și Alexandru Pop, învățatori la Școala Fundațională în Năsăud.

Membri în comitet:

- Demian Nechiti, învățator greco-catolic în Ilva Mică;
- Ioan Pop-Reteganul, învățator greco-catolic în Rodna-Veche;
- Iuliu Bugnariu, învățator greco-catolic în Hordou;
- George Todoran, învățator greco-catolic în Monor;
- Nicolae Catarig, învățator greco-catolic în Năsăud.

După repausarea președintelui Ioan Jarda, întâmplată la 8 septembrie 1893, reuniunea, la adunarea generală din 30 decembrie 1893, și-a întregit biroul până la restaurarea ordinară, în următorul mod:

- Președinte: Iacob Pop, învățator la Școala fundațională elementară în Năsăud;
- Vice-președinte: Clement Grivase, învățator la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;
- Secretari: Iuliu Pop și Petru Tofan, învățatori la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;
- Casier: Ignațiu Seni, învățator la Școala fundațională elementară populară în Năsăud.

În adunarea generală din anul următor, ținută sub prezidiul vicepreședintelui Clement Grivase, la 17 decembrie 1894, comitetul s-a reorganizat pe o nouă perioadă de trei ani și jumătate și anume:

- Președinte: Dr. Ioan Pop, vicar foraneu episcopesc în Năsăud;
- Vice-președinte: Iacob Pop, învățator la Școala fundațională elementară în Năsăud;
- Secretar I: Clement Grivase, învățator la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;
- Secretar II: Iuliu Pop, învățator la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;
- Casier: Ignațiu Seni, învățator la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;
- Controlor și bibliotecar: Alexandru Pop, învățator la Școala fundațională elementară populară în Năsăud.

Membri ordinari în comitet:

- Petru Tofan, învățator greco-catolic în Ilva Mică;
- Demian Nechiti, învățator greco-catolic în Ilva Mică;
- Ioan Marcu, învățator greco-catolic în Sângeorgiu;
- Iuliu Bugnariu, învățator greco-catolic în Hordou;
- Romul Densușan, învățator greco-catolic în Mocod;
- Ioan Mureșan, învățator greco-catolic în Telciu;
- Andron Petri, învățator greco-catolic în Nepos.

De membri supleanți:

DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI
GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD

- Georgiu Mihalca și Macedon Ciuta, învățători greco-catolici în Rebrîșoara.

Acest comitet fu reales în adunarea generală din 30 octombrie și 1 noiembrie 1897 pe o nouă perioadă de 3 ani, cu unica excepție că în locul lui Alexandru Pop, trecut în pensie, s-a ales controlor-bibliotecar Macedon Linul, învățător nou ales la Școala fundațională elementară în Năsăud.

Trecând cu finea anului 1897, Iacob Pop, director la Școala fundațională și vicepreședinte al reuniunii, în pensie și abdicând din postul de vicepreședinte, în adunarea generală din 1899, ținută în Bistrița, s-a ales de vicepreședinte Ignațiu Seni.

În adunarea generală ținută în Rodna-Veche, la 21 și 22 octombrie 1900, s-a reorganizat comitetul pe o nouă perioadă de 3 ani, precum urmează.

- Președinte: Dr. Ioan Pop, vicar foraneu episcopesc în Năsăud;

- Vice-președinte: Ignațiu Seni, învățător la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;

- Secretar I: Clement Grivase, învățător la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;

- Secretar II: Georgiu Mihalca, învățător greco-catolic în Rebrîșoara;

- Casier: Antoniu Hangea, învățător la Școala fundațională elementară populară în Năsăud;

- Controlor-bibliotecar: Macedon Linul, învățător nou ales la Școala fundațională elementară în Năsăud.

Ca membri în comitet:

- Romul Densușan, învățător greco-catolic în Mocod;

- Ioan Mureșan, învățător greco-catolic în Telciu;

- Iuliu Bugnariu, învățător greco-catolic în Hordou;

- Andron Petri, învățător greco-catolic în Nepos;

- Demian Nechiti, învățător greco-catolic în Ilva Mică;

- Ioan Pavelea, învățător greco-catolic în Runc;

- Iuliu Chitta, învățător greco-catolic în Bistrița.

Membri supleanți:

- Nicolae Catarig, învățător greco-catolic în Năsăud și Octavian Doci, învățător greco-catolic în Feldru.

Acest comitet funcționează și în prezent, cu excepția președintelui care, în persoana Reverendisimului Dr. Ioan cândva Pop, fost vicar, la 1 august a. c. a trecut la cele eterne¹.

Activitatea reuniunilor filialele

Pentru ca reuniunea să poată lucra mai intensiv, încă de la început, pe baza unui regulament primit pentru constituirea reuniunilor învățătoresți filiale, s-a împărțit în 4 despărțăminte sau filiale și anume.

a) Filiala Năsăudului sau I-a reuniune filială.

b) Filiala Sângeorgiului sau a II-a reuniune filială.

¹ *Ibidem*, pp. 32-36.

DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI
GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD

c) Filiala Bistriței sau a III-a reuniune filială.

d) Filiala Monorului sau a IV-a reuniune filială.

De Filiala I se țin membrii din comunele de pe Valea Someșului (Mare) de la Feldru în jos, de pe Valea Rebrei, a Telciului și a Zagrei, adică membrii din: Năsăud, Rebrîșoara, Rebra Mare, Parva, Nepos, Feldru, Salva, Hordou, Telciu, Romuli, Bichigiu, Găureni, Zagra, Mititei, Mocod, Poieni, Suplai, Runc și Lușca.

De a II-a filială se țin membrii din comunele de pe Valea Someșului (Mare) de la Feldru în sus, apoi pe Valea Ilvei și a Bârgăului, adică: Sângeorgiu, Ilva Mică, Leșu, St.-Iosif¹, Măgura, Ilva Mare, Maieru, Rodna Veche, Rodna Nouă², Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Bistrița Bârgăului și Mureșenii Bârgăului.

De a III-a filială se țin membrii din Protopopiatul Bistriței, adică: Bistrița, Arcalia³, Bileag⁴, Feleac⁵, Herina⁶, Chiraleș⁷, Neș⁸, Șieu-Cristur⁹, Șieu-Măgheruș, Șirioara¹⁰, Șomfalău¹¹, Țigău¹², Sîn-Iacob¹³ și Sărățel¹⁴.

De a IV-a reuniune filială se țin membrii din ținutul Monorului, adică din comunele: Monor, Gledin¹⁵, Morăreni¹⁶, Rușii-Munți¹⁷, Șieuț, Nușfalău¹⁸, St.-Ioana¹⁹, Budacul Român, Ragla, Șoimuș²⁰, Ruscior (Sebeșul de Jos)²¹, Ardan²², Sebeșul Superior²³, Friș²⁴ și Bârla²⁵.

Filialele asemenea s-au ocupat cu promovarea și dezvoltarea împrumutată a culturii învățătorilor pe terenul pedagogico-didactic. Spre acest scop a ținut în fiecare an câte o adunare a filialei, în care a dezbătut prelegeri practice ținute din deosebitele obiecte de învățământ, asemenea teme de discuție și deosebite dizertații.

Peste tot în filiale s-au citit 46 dizertații și s-au ținut 196 prelegeri practice¹.

¹ Poiana Ilvei, comună din județul Bistrița-Năsăud.

² Șant, comună din județul Bistrița-Năsăud.

³ Sat în comuna Șieu-Măgheruș din județul Bistrița-Năsăud.

⁴ Domnești, județul Bistrița-Năsăud.

⁵ Sat în comuna Nușeni din județul Bistrița-Năsăud.

⁶ Sat în comuna Galații Bistriței din județul Bistrița-Năsăud.

⁷ Sat în comuna Lechința din județul Bistrița-Năsăud.

⁸ Sat în comuna Mărișelu din județul Bistrița-Năsăud.

⁹ Cristur-Șieu, sat în comuna Șieu-Odorhei din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁰ Sat în comuna Șieu-Odorhei din județul Bistrița-Năsăud.

¹¹ Sărata, localitate componentă a municipiului Bistrița.

¹² Sat în comuna Lechința din județul Bistrița-Năsăud.

¹³ Sâniacob, sat în comuna Lechința din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁴ Sat în comuna Șieu-Măgheruș din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁵ Sat în comuna Monor din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁶ Sat în comuna Rușii-Munți din județul Mureș.

¹⁷ Comună din județul Mureș.

¹⁸ Nușeni, comună din județul Bistrița-Năsăud.

¹⁹ Sântioana, sat în comuna Mărișelu din județul Bistrița-Năsăud.

²⁰ Sat în comuna Șieu din județul Bistrița-Năsăud.

²¹ Rușior, sat în comuna Șieuț din județul Bistrița-Năsăud.

²² Sat în comuna Șieu din județul Bistrița-Năsăud.

²³ Sebiș, sat în comuna Șieuț din județul Bistrița-Năsăud.

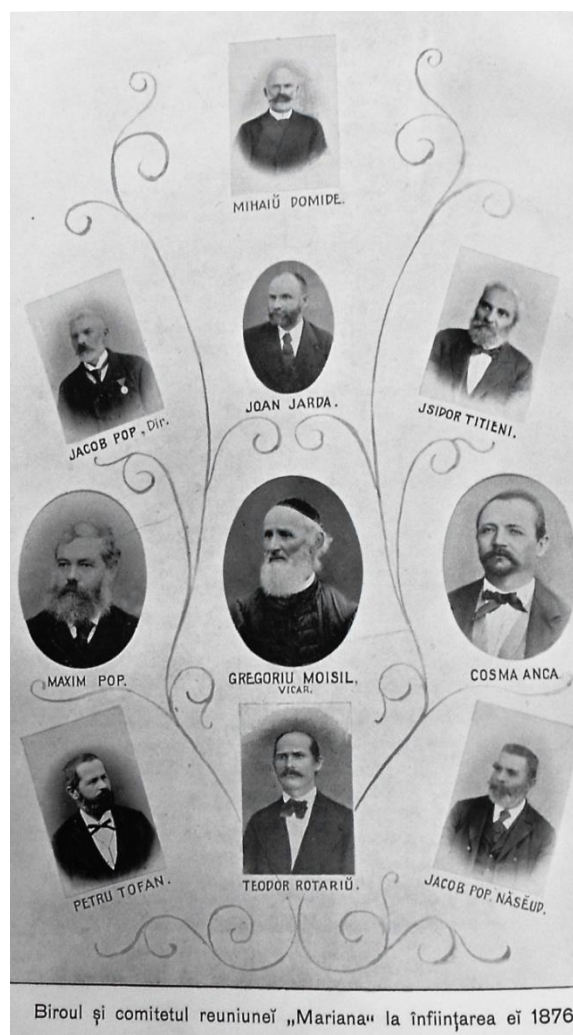
²⁴ Lunca, sat în comuna Șieuț din județul Bistrița-Năsăud.

²⁵ Sat în comuna Mărișelu din județul Bistrița-Năsăud.

DATE REFERITOARE LA ÎNFIINȚAREA REUNIUNII ÎNVĂȚĂTOREȘTI
GRECO-CATOLICE „MARIANA” DIN NĂSĂUD

Oficialii Filialei a II-a sau a Sângeorgiului

S-a constituit în adunarea filialei ținută în 24 noiembrie 1878 în Sângeorgiul-Român, alegându-se de președinte Mihai Domide, învățător director la Școala trivială din Sângeorgiu; de secretar Eremie Șorobetea, învățător trivial în Sângeorgiu, care birou a condus afacerile filialei până la trecerea președintelui Mihai Domide, în anul 1889 în pensie. Filiala, constituindu-se la 1891 din nou, pe baza statutului nou, și-a ales de președinte pe Ștefan Utalea, învățător în Sângeorgiu și de secretar Ioan Marcu, învățător tot acolo. În 26 iunie 1899, Ștefan Utalea trece la cele eterne și, filiala constituindu-se din nou, și-a ales de președinte pe Silvestru Mureșan, învățător în Rodna Veche și de secretar Nicolae Mureșan, învățător tot acolo. Acest birou conduce și în prezent afacerile filialei².

¹ Memorialul „Reuniunii învățătoarești greco-catolice Mariana din Năsăud”, Perioada I, 1876-1901, Năsăud, 1901, pp. 21-22.

² Ibidem, p. 36.

TEMEIURILE JURIDICE ALE LICEULUI „GEORGE COSBUC” DIN NĂSĂUD

DR. LAURENTIU OANEA

I. O SCURTĂ REPRIVIRE ISTORICĂ

Prin Înalta deciziune imperială a Împăratului Francisc Iosif din 3 martie 1851 a fost desființat așezământul de graniță militar din întreaga monarhie. Motivul era necesitatea ca regimentele secuiești care, în revoluția anilor 1848-1849 luptaseră contra Împăratului și a dinastiei de Habsburg, să fie dezarmate și soldații să fie încadrați în regimentele armatei regulate.

Măsura aceasta, cu caracter general, a dus la desființarea regimentului grăniceresc năsăudean.

Cu ocazia desființării regimentului nostru, Împăratul a avut gesturi de largi aprecieri pentru regimentul care apăruse timp de 90 de ani monarhia și tronul și care, în luptele revoluționare din 1848, s-a jertfit pentru Împărat și Dinastie.

Prin rescripte speciale a adus elogiul regimentului, a decorat drapelul cu medalia de aur și a dispus ca, populației năsăudene, să i se facă dreptate și să se asculte și rezolve cererile juste privind recunoașterea proprietăților și lăsarea în folosul lor a diferitelor fonduri și venituri.

Cu toată bunăvoința imperială și atențiunea specială ce se arăta grănicerilor năsăudeni, organele de conducere din Ungaria și Transilvania se pretau la tot felul de lucrături contra grănicerilor.

Pe cât de multă bunăvoință și atenție se vede în memorabila adresă a Guvernatorului Wehlgemuth din 18 februarie 1851, al cărui text va urma mai jos, pe atât de vicleană și răutăcioasă era atitudinea tuturor cancelarilor civili unguri din Transilvania, care au făcut toate încercările posibile ca să zădărnicească orice drepturi pentru români, în general și pentru năsăudeni, în special.

Adresa Guvernatorului Wehlgemuth are următorul text:

Privitor la fondurile și capitalurile de orice fel înființate, formate și create pe orice cale de comunele grănicerești, prin destinația benevolă a anumitor obiecte rentabile, precum sunt: fondul de mondire, fondul școlar și altele, care până acum au fost chivernisite de către dregătorii administrative grănițerești, - ele formează proprietate incontestabilă a respectivelor comune, care în urmare la desființarea instituției militare grănițerești pot liber dispune de acele. Comanda regimentului imediat să întrebe pe comunele grănițerești, că în înțelegere reciprocă ce scop și destinație vreau ele să dea capitalurilor aparținătoare lor. La caz dacă nu se va putea ajunge la un acord între comune, atunci în considerarea faptului că cu prilejul desființării graniței, comunele vor fi împărțite între diferite dregătorii și cercuri civile administrative, abia se va putea face alta decât să se repartizeze după o ceie (cheie, s. n.) justă, capitalurile existente între singuraticele comune și suma repartizată pe fiecare să se așeze în casa (lada) comunală, - stându-le însă în liberă voie și lucrându-se chiar expres în direcția ca ele și mai departe să destineze venitele pentru scopuri de utilitate publică, anume pentru scopuri școlare deosebit de importante și necesare.

În tot cazul aștept urgent împreună cu declarațiile comunelor propunerea bine motivată practicabilă și realizabilă a comandai regimentului, privitor la administrarea și destinația amintitelor capitaluri.

În posesia acestor adrese, Vicarul Năsăudului, Macedon Pop, ia toate măsurile către parohii din comunele grănicerești, ca să apere averea și fondurile până se va institui administrația civilă, iar printr-o scrisoare adresată la 7 martie 1851 lui Iacob Mureșianu la „Gazeta Transilvaniei”. Îi cere ajutorul ziaristic pentru apărarea drepturilor grănicerilor năsăudeni, printre care se numără și el.

DR. LAURENȚIU OANEA

Vicarul Macedon Pop convoacă memorabila *Adunare grănicerească* din 13 martie 1851, ale cărei hotărâri au fost publicate, atât în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” din Brașov în 1851, cât și în „cartea de aur” a lui T. V. Păcățianu.

Cu aceasta se începe șirul lung de delegațiuni și audiențe ale năsăudenilor la Împărat, care se țin lanț de la 1851-1866 și care au fost încununuate de reușită, atât prin înființarea districtului administrativ năsăudean, cât și prin aprobarea constituirii fundațiilor școlare și de burse, care au fost fundamentul liceului și a celorlalte școli năsăudene.

Ca să se vadă cum autoritățile civile făceau totul spre a zădărnici cererile, lăsăm să urmeze motivarea cancelarului Ardealului, Baron Fr. Kemény, prin care combătea cererea delegațiunii năsăudene de a se înființa Districtul năsăudean, în care spunea:

Nu aflu consult ca un popor, constătător numai din români, deprinși cu armele și aflători tocmai la granița Moldovei, unde comunicația cu Principatele Unite este așa de frecventă, să fie de sine stătător, sub conducerea de funcționari proprii naționali, fiindcă deși acest lucru în prezent nu s-ar părea periculos, ar putea deveni însă mai târziu, căci cine știe ce este ascuns în întunericul viitorului.

Gura păcătosului adevăr a vorbit. În întunericul viitorului a fost ascunsă biruința desăvârșită politică și național-culturală a ținutului năsăudean.

Ajutată de către Arhiducele Rainer, pe atunci președinte al consiliului de miniștri, cererea delegațiunii năsăudene, în frunte cu învățătorul Vasile Nașcu, a fost aprobată și prezentată Împăratului.

În 24 martie 1861 Împăratul Francisc Iosif a semnat actul de înființare a *Districtului românesc autonom grăniceresc al Năsăudului*.

Rezultatul acestei biruințe grănicerești a fost încă o dată torpilat, atât de guvernul provincial, cât și de prefectul Thiman din Bistrița, susținut de Conte Mike, noul guvernator civil al Ardealului. Acesta intenționa să așeze în funcțiunea de Căpitan Suprem al noului district un om de încredere al său, care să zădărnicească toate intențiile grănicerilor.

Fostul vicar al Năsăudului, Macedon Pop, devenit prepozit al Diecezei de Gherla, conduce la Cancelaria Aulică din Viena o nouă delegațiune cu Vasile Nașcu și ceilalți grăniceri.

Împăratul aprobă și această cerere a grănicerilor și confirmă numirea lui Alexandru Bohățel în funcția de Căpitan Suprem al noului district năsăudean.

Astfel delegațiunile grănicerești au obținut un succes complet în contra cancelarului Mike și Guvernatorului Fr. Kemény.

Un rol decisiv în actele de aprobare ale Împăratului, atât la înființarea Districtului Năsăudean, cât și la numirea Căpitanului Suprem Alexandru Bohățel, a avut neuitatul nostru susținător Vasile Pop, viceprezidentul Cancelariei Aulice ardelene, care a dat votul separat contra propunerii lui Fr. Kemény, vot ce a fost adoptat de Împăratul.

Prima delegațiune a fost constituită din: Prepozitul Macedon Pop, noul vicar al Năsăudului Grigore Moisil, protopopul ortodox Teodor Buzdug, subprefecții Maxim Lica, Flore Marian, Florian Porcius; cea de-a doua, la Împărat, din Prepozitul Macedon Pop, vicecăpitanul Grigore Bota, subprefectul Maxim Lica, învățătorul Vasile Nașcu și medicul Ștefan Pop.

Revendicările grănicerilor năsăudeni erau acum susținute energic de către noul Căpitan Suprem Alexandru Bohățel la administrația locală, de Vasile Pop la cancelaria aulică transilvană, de episcopii români, care se găseau la Viena, la Împărat, unde se găsea în permanență Vasile Nașcu cu cererile năsăudene.

*

În luna august 1861 se obține aprobarea imperială asupra cererilor celor două regimente desființate, cel de la Orlat-Făgăraș și cel năsăudean, privind rezolvarea drepturilor de proprietate pe teritoriul ambelor regimente.

Prin autograful dat în Laxenburg la 27 august 1861, Împăratul Francisc Iosif aprobă actul de teme-

TEMEIURILE JURIDICE ALE LICEULUI „GEORGE COȘBUC,, DIN NĂSĂUD

lie a drepturilor foștilor grănițeri români de la Făgăraș și Năsăud.

În părțile sale, privind granița năsăudeană, acest act are următorul cuprins.

1. Toate moșiile familiilor, foste grănicere, asemenea și porțiunile bisericești și preoțești le rămân actualilor posesori cu drept de proprietate fără nici o despăgubire.

2. În Valea Rodnei le rămân comunelor ca proprietate toate posesiunile comunale: arături, fânețe, pășuni cât și munții inclusiv cei revendicați.

3. Drepturile regale se restituie celor 27 comune din Valea Rodnei și comunelor Nușfalău și Sântioana din Valea Șieului, - iar cele 8 comune ale Văii Bârgăului și din 7 comune ale Văii Mureș-Șieului rămân proprietatea fiscoasă.

4. Toate clădirile ridicate din fondul de proveniență: locuințe și cancelarii cu ogrăzi și grădini – excepționând pe cele ce servesc în Năsăud scopuri școlare, - asemenea toate moșiile vacante, toate locurile de casă, ogrăzile și grădinile folosite de minerii din Rodna rămân fiscoase.

5. În Valea Bârgăului și Mureș-Șieului – cu excepția comunelor Nușfalău și Sântioana – le rămân comunelor ca proprietate numai terenurile comunale însemnate în conscripții ca atari, - iar toate celelalte terenuri indicate în conscripții ca alodiale, trec în proprietatea fiscoasă.

6. În ambele aceste Văi are să se facă un aranjament privitor la pădurăritul și pășunatul exercitat pe timpul graniței în terenurile alodiale.

7. Munții revendicați, cu excepția celor preținși de familia Kemény, rămân proprietate a respectivelor comune.

8. Toate obligațiunile de stat ale fondurilor școlare comunale aflătoare în păstrare la fisc, se restituie comunelor.

9. Fondul de monedă are să rămână proprietate comună a celor 44 comune foste grănicere, servind scopului destinat.

După cum apare din acest act, pentru moment au rămas la fisc 8 comune din valea Bârgăului și 7 din Valea Șieului.

Lupta grănicerilor s-a continuat fără răgaz, iar rezultatul a fost că și drepturile, proprietățile și veniturile acestor comune au fost redade de fisc lor, iar apoi au completat *Fondurile grănicerești*, din care s-au susținut școlile și s-au distribuit bursele.

Ajunși în stăpânirea averilor, grănicerii au pășit la întocmirea actelor și la organizarea școlilor grănicerești.

II. DOCUMENTE

Reprezentanții celor 29 comune, menționate în „Autograful Imperial” de la Laxenburg din 27 august 1861, împreună cu al celor 15 comune din Valea Bârgăului și Șieului, în convingerea că Împăratul va face dreptate și acestor comune, precum s-au și făcut, s-au întrunit în Năsăud în ședințe memorabile în zilele de 27 și 29 septembrie, 5 și 6 octombrie 1861 și apoi în 13 și 21 septembrie 1862, după care au redactat așa numitul „Instrument fundațional” și apoi au depus la Oficiul districtual din Năsăud acel „Act de învoire”, prin care s-a instituit fondul școlar, susținător al liceului grăniceresc fundațional și a celorlalte școli năsăudene.

1. Prin „Instrumentul fundațional” delegații autorizați ai comunelor au declarat următoarele:

a) Acumulându-se toate venitele din dreptul cărciumăritului $\frac{3}{4}$ părți din suma întregă se destină pentru crearea unui „Fond școlar central”, iar $\frac{1}{4}$ parte are să se verse în casele comunale pentru alimentarea „Fondurilor școlare comunale”.

b) Fondul de monedă grăniceresc are să rămână destinat scopului indicat la desființarea graniței, adică avere comună a tuturor satelor grănicere, cu numirea „fond de stipendii”.

Din fondul școlar central au să se înființeze și susțină:

Un liceu cu 8 clase, un cămin pentru 100 elevi, descendenți ai foștilor grăniceri din districtul

DR. LAURENȚIU OANEA

Năsăudului, un liceu real inferior, actuala școală de fete, ambele din Năsăud, în sfârșit școlile primare cu 3 clase din Telciu, Zagra, Sângeorz, Prundu Bârgăului și Monor.

2. Actuala „Învoire” conține documente de temelie pe baza căruia s-a înființat și a funcționat „Liceul grăniceresc fundațional” de la deschiderea din 4 octombrie 1863 până în 1940. El este publicat în altă parte a gazetei de către d-l profesor Vasile Bichigean, fostul director al liceului.

3. Înalta aprobare nr. 1722 din 3 septembrie 1863, dată de Împăratul Francisc Iosif asupra „Învoirii” și a „Instrumentului fundațional”, prin care și-a însușit în totul rapoartele Oficiului Districtual ale Căpitanului Suprem Alexandru Bohățel.

În anii 1864-1865 se întocmește „Instrumentul fundațional” pentru toate institutele de învățământ și educațiune din Districtul Năsăudului, care se susțin din fondurile școlare și se organizează astfel ca să li se poată da drept de publicitate.

Comitetul fondurilor școlare dă redactare definitivă acestui act în 1865, care apoi este întărit de Episcopul Gherlei în 1866, în calitate de patron confesional al liceului și prin prezidiul districtului este înaintat spre înaltă aprobare.

Aprobarea este dată la 23 martie 1871.

Toate aceste acte și aprobări constituie temeiurile legale ale înființării și funcționării liceului grăniceresc cu caracter național românesc din Năsăud, toate săvârșite în fosta monarhie austro-ungară.

Ele constituie drepturi câștigate, pe care evenimentele din 1940 nu le putea nici înlătura, nici să le dea interpretări eronate și contrare textului și spiritului lor inițial.

III. SITUAȚIA JURIDICĂ A LICEULUI ÎN RAPORT CU NOUA LEGE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI UNGAR DIN 1883 ȘI FAȚĂ DE MĂSURILE LUATE DE BARON DEZIDERIU BANFFY

Prefacerile din monarhie în anii 1867-1883 ating și interesele și drepturile grănicerești năsăudene. Districtul autonom năsăudean este desființat, administrația românească este înlăturată, fiind pusă în locul ei administrație străină în noul comitat unificat Bistrița-Năsăud.

Liceul își continuă însă viața sa de cultură și educație națională, în cadrele instrumentului fundațional și a programelor aprobate.

De la 1871-1883 continuă să dea serii noi de distinși elevi care, trimiși la înalte școli de specialitate din țară și străinătate, devin vrednici purtători de cultură și luptători distinși în ogorul neamului.

În 1883 intră în vigoare în Ungaria noua lege XXX pentru învățământul mediu și liceul nostru se adaptează în totul, frământările și umilințele conducătorilor nu se răsfrâng asupra bunului mers al învățământului.

Acesta rămâne românesc și național ca mai înainte.

Numai în 1886 comisarul regesc Baronul Dezideriu Banffy, care era și prefect al noului județ Bistrița-Năsăud, prin scrisoarea cu nr. 2023 din 2 octombrie 1866 către Comisiunea fondurilor, aduce schimbări în viața liceului.

Caracterul său de liceu „autonom confesional” este transformată în „Fundațional”. Dreptul de patronat confesional al Episcopiei de Gherla încetează. Comisiunea fondurilor are de acum înainte numai partea administrativă-economică, ca susținător al școlii, precum și aceea de a alege de profesori, care apoi se supun aprobării guvernului ungar din Budapesta.

Sub raport didactic-disciplinar liceul este pus sub supravegherea directoratului suprem din Cluj, în numele guvernului.

În această nouă situațiune de drept liceul continuă activitatea sa culturală și națională prodigioasă, căci aceste transformări de ordin formal nu au adus nici o atingere sufletului școlii, care a

TEMEIURILE JURIDICE ALE LICEULUI „GEORGE COȘBUC,, DIN NĂSĂUD

rămas cu totul neschimbat: național și românesc, mai dârz ca înainte.

Profesorii au devenit mai setoși de a face educația elevilor așa cum cer poruncile Neamului și cum dictau tradițiile de început ale acestui liceu.

Limba de predare și programele au rămas românești și nu au fost cu nimic atinse prin noile dispoziții ale lui Dezideriu Banffy.

În acest climat, sosim la un *Eveniment epocal în viața liceului*. Inaugurarea noului edificiu grandios la liceului, fixat pe ziua de 4 octombrie 1888, cu care ocazie s-au sărbătorit în Năsăud patru mari evenimente: Aniversarea Împăratului, patronul instituțiilor năsăudene, jubileul de 25 ani de la deschiderea liceului, sfințirea și inaugurarea noului palat al liceului și sfințirea și predarea noului drapel al liceului grăniceresc.

S-a dat un deosebit fast și o amploare mare acestor serbări, la care a luat parte episcopul unit al Gherlei, Dr. Ioan Szabo, comisarul special al guvernului, consilierul Dr. Ioan Klamarik și comisarul regesc și prefect Baronul Dezideriu Banffy.

Primirea înalților oaspeți s-a făcut cu tot ceremonialul. În ajunul zilei tradiționala serenadă în fața liceului pentru M. S. Împăratul, iar în ziua de 4 octombrie 1888, după misa arhierescă, a urmat sfințirea apei pentru stropirea noului local al liceului.

Ceremonialul predării cheilor a fost prilej de cuvântări ținute de toate persoanele oficiale.

A ținut cuvântare episcopul Dr. Ioan Szabo, cu care ocazie a predat cheia comisarului regesc Baron Dezideriu Banffy. Acesta a fost obligat a ține un discurs prin care, în termeni bine definiți, a recunoscut și confirmat toate drepturile liceului astfel cum rezultau din Înaltele Rescripte Imperiale și a predat cheia reprezentantului guvernului ungar, dr. I. Klamarik, care la rândul său a ținut o cuvântare-program, în care a recunoscut dreptul liceului de a-și avea ca limbă de propunere limba română și recunoscând caracterul național-român al liceului, cerând însă, ca pe lângă limba maternă, să se învețe și limba oficială a statului, ceea ce era deja în programul liceului.

Această situație de drept, confirmată prin aceste manifestări oficiale, nu a mai fost schimbată, ci recunoscută și respectată până în 1918.

Am ținut să relevăm acest eveniment, spre a se putea trage din el toate concluziile logice pentru soarta de astăzi a liceului.

IV. DREPTURILE IMPRESCRIPTIBILE ALE LICEULUI

Pe baza dovezilor menționate mai sus, din documentele de bază ale liceului și din declarațiile organelor oficiale, sub auspiciile cărora s-a inaugurat noul liceu în 1888, se desprind concluziile firești care determină poziția de drept a liceului grăniceresc fundațional din Năsăud.

1. Că liceul este și trebuie să rămână românesc, cu structura și limba de predare română.
2. Să stea sub administrația și îndrumarea economică a conducerii fondurilor centrale și școlare și de burse din Năsăud.
3. Comisiunea administratoare a¹ fondurilor să aleagă absolut pe toți profesorii liceului, care să fie numai confirmați de guvern.
4. Statul să aibă numai drepturile de supraveghere și control conform legii din 1883 pentru învățământul mediu.
5. Caracterul liceului să fie și rămână acela de liceu fundațional, sub patronatul întreținătorului, care este administrația fondurilor școlare, proprietatea celor 44 comune grănicerești din fostul district al Năsăudului, care au compus Regimentul II românesc de graniță.

¹ *Plaiuri Năsăudene*, București, Anul I, 1943, nr. 5-6-7, p. 5.

DR. LAURENȚIU OANEA

V. CONVENȚIA DIN 1923
ADMINISTRATOARE A FONDURILOR NĂSĂUDENE NU POATE INFLUENȚA
SITUAȚIA LICEULUI

În anul 1922-1923 a intervenit între Statul Român, prin Ministerul Instrucțiunii Publice și între Comisiunea Administratoare a Fondurilor o convenție cu caracter provizoriu, conform căreia liceul din „Fundațional” se preface în „Liceu de stat”, profesorii și personalul administrativ urmând a fi plătiți de stat.

Nici o altă schimbare nu s-a operat prin această convenție în constituția și situația liceului.

Folosindu-se de existența acestei convenții, autoritățile ungare, după ocuparea teritoriului din Ardealul de Nord, în care cade și Năsăudul, au luat în stăpânirea statului liceul grăniceresc „George Coșbuc”, l-au prefăcut în liceu de stat unguresc, de formă cu limba de predare româna, însă înlăturând pe toți profesorii români, numind numai profesori unguri care nu cunosc deloc limba română.

Prin aceasta s-au călcat toate legile, statutele, aprobările și drepturile câștigate, care stau la baza funcționării liceului, precum s-a arătat mai sus.

S-a distrus caracterul lui național-românesc pe care l-a avut până în 1918 în fosta monarhie.

În sprijinul acestui abuz de putere nu se poate invoca aranjamentul cu staul român, căci acesta servea numai pentru a ajuta administrația fondurilor ca să-și poată plăti pe profesori și personalul, caracterul lui românesc se confunda cu caracterul majoritar al statului român.

De altfel aranjamentul care este provizoriu și acela a putut fi revocat oricând chiar de statul român, de către Comisia administratoare a fondurilor.

Cu atât mai mult, revocarea și calitatea lui s-a impus față de către Stat, în care proprietarii sunt susținători ai liceului au redevenit în starea de drept public a unei minorități, precum a fost înainte de 1918, când s-a înființat liceul și și-a câștigat drepturile sale organice, pe care statul stăpânitor astăzi nu-l poate desconsidera.

Dacă stăpânirea vremelnică de astăzi nu va respecta drepturile liceului și nu îl va repune în toate drepturile și starea legală, acordată de legile și regulamentele fostei monarhii austro-ungare, precum s-a ordonat în cele premergătoare, se impun măsuri de retorsiune față de institutele similare ale ungarilor din România, pe care generozitatea românească le susține în cea mai înfloritoare stare, progresând și dezvoltându-și în toate programele de învățământ și educație care, de multe ori, sunt inspirate de cele mai iredente sentimente contra României.

Până atunci, noi ținem sus în auzul tuturor textul art. VI al „Instrumentului fundațional”, aprobat de Împărat, prin care se precizează că liceul din Năsăud va rămâne pentru totdeauna „Un gimnaziu complet național românesc”¹.

¹ *Ibidem*, p. 6.

BĂILE DE LA SÂNGEORGIU

Sezonul băilor a trecut. Serile reci, așa de curând sosite ale lui August, depărtează oaspeții, fugiți de căldurile înădușitoare ale orașelor plictisitoare în timp de vară. Un fel de migrațiune vedem că se petrece în păturile sociale mai bine trăitoare. Cine are existența mai bine asigurată, are pusă la o parte o provizie de bunuri materiale, cine nu are o ocupațiune de-i permite să se desfacă pentru un timp de afaceri, caută în aceste luni trecute distracție, recreere, caută sănătate, dacă nu o are, în locuri mai frumoase, mai priincioase, mai binecuvântate de natură, cu un văzduh mai bun, cu o împrejurare mai plăcută ochilor, în sfârșit caută variație.

Oamenii au obiceiul de merg vara la băi.

Multe sunt locurile cu băi, locurile cu cură și de sănătate. Țările muntoase sunt cele mai bogate în astfel de locuri. Țara noastră se poate număra între cele dintâi în privința aceasta. Avem Borsec, avem Tușnad, avem Basna, avem Vâlcele, Geoargiu. Dar să nu uităm că avem și Sângeorgiu.

Avem Sângeorgiu și încă Sângeorgiul-românesc (Oláh-Szent-György). Nu mă îndoiesc că vor fi foarte mulți care știu ce e Sângeorgiul, dar, totodată, cred că foarte mulți sunt fără a avea idee de un Sângeorgiul-românesc și, mai ales, Români fiind. Nu pentru acești oameni scriu eu despre Sângeorgiu. Cine a vrut să știe, a știut și a aflat. Eu știu numai fiindcă e obiceiul să scrii, mai ales, la sfârșitul sezonului despre băile a căror distracție ai gustat-o și al căror oaspete ai fost peste vară. Poate satisfaci și dorinței oamenilor care se interesează de cutare loc de cură, însă, poate, de astă-dată n-au putut să-l viziteze. Sau poți să mulțumești și un altfel de oameni care au gust și deosebită plăcere să citească toate dările de seamă despre băi, nu numai de la noi, ci și din străinătate. În fine, ce mai știi, ce folos mai aduci? Poate îndemni pe oameni să controleze dacă ai avut dreptate când ai spus, că la cutare băi ți-ai petrecut bine; și așa câștigi oaspeți în viitor pentru respectivul stabiliment. Cu un cuvânt, faci reclamă.

Sângeorgiul nostru îl găsești în comitatul Bistrița-Năsăud, pe Valea Someșului (Mare, s. n.), cale de trei ore în sus de la Năsăud. Marșruta e următoarea, ca să luăm un punct însemnat de la Cluj. Pleci cu trenul de pe Valea Someșului, dacă vrei să ajungi în aceeași zi la Sângeorgiu, dimineața la ora 7 și 25 minute, linia Cluj – Dej – Beclean – Bistrița. la 12 și câteva minute ești în Bistrița, ultima stație de cale ferată. Aici, după ce ai luat prânzul la unul din restaurantele Sahling, hotelul cetății sau „Regele Ungariei”, pleci la ora 2 cu trăsura la Sângeorgiu. Trăsuri sunt tot timpul și de toată calitatea în Bistrița. la ora 6, cel mult, ajungi la Sângeorgiu. Aici, tragi sau la hotelul „Hebe”, sau la hotelul central al lui „Săcaciui”, sau la învechitul dar tot atât de plăcut pentru vechii oaspeți – „Jancsi”. Vrei, însă, să n-ajungi seara la Sângeorgiu ori ai altă legătură de tren, pleci din Cluj cu trenul după amiază și ajungi seara la Bistrița, unde stai până dimineața. o altă linie de cale ferată pentru a ajunge la Bistrița, ar fi ramificația de la Cucerdea – Mureș-Luduș - Bistrița, de unde apuci și către Borsec, dacă legătura de tren n-ar fi atât de defectuoasă. Călătoria pe Valea Someșului cu trenul, e una dintre cele mai plăcute și ai cea mai bună ocazie de a face cunoștință cu această vale frumoasă, până la Beclean, iar de acolo pe Valea Șieului. Vrei să urmezi numai cursul Someșului până la Sângeorgiu? N-ai decât să te dai jos la Beclean și să iei trăsura până la Năsăud, cale de două ore și jumătate. Avantajul e că vizitezi și Năsăudul, orașelul cu liceul românesc, de la care primim știri așa de neplăcute, cum e și aceea cu tipărirea programei e în românește și ungurește. Nu peste mult timp, cine știe la ce ne mai putem aștepta. Năsăudul ar fi frumușel cu biserica și liceul grandios, sunt și câteva case de dai Doamne, dar evreimea, căpătuită așa de bine, te îngreșează. Față de vremurile de demult ale grănicerilor și față de cele următoare acelora, cu mai multă însuflețire pentru cauze obștești, nu știi ce să zici. Astăzi, abia mai dă semne de viață, deși crește atâția oameni și are o inteligență atât de numeroasă. De ce? Dăm înainte ori înapoi? Călătoria noastră însă e la Sângeorgiu, o facem de aici tot pe Valea Someșului.

BĂILE DE LA SÂNGEORGIU

Satele românești sunt frumoase. Ți-ai ales linia pe la Bistrița, mergi către Valea Bârgăului, trecând prin două admirabile comune săsești, cum rar vei mai găsi în țară și treci pe dealul Strâmbei, cu drăgălașe priveliști, iar în Valea Someșului la Ilva Mică. La tot cazul, dacă la sosire ai mers pe la Bistrița, merită la întoarcere să te abați pe la Năsăud.

Sângeorgiul, în rangul administrativ, e comună mare. Băile sunt pe valea ce se extinde spre nord, zisă „Valea Borcutului”. E o distanță de un kilometru din drumul de țară până la primul hotel. Casele sunt clădite din lemn în stil someșenesc. Poporul românesc e peste tot locul, îndeosebi, deștept. Toate însușirile proprii Românului nu-i lipsesc, deși s-ar zice că sângeorzenii, din veacuri depărate, ar fi o colonizație de ruși.

Pentru caracterizarea locului de cură însemn că aici nu e regiunea bradului, cum e, de exemplu, Borsecul. Aici e o climă mai blândă, nu așa de tare ca cea de brădet. Și chiar într-asta e deosebirea între Sângeorgiu și alte locuri de cură. Aici e deosebitul efect al minunatelor ape minerale ale Sângeorgiului în legătură cu dulcea lui climă, ce a dat sănătate atâtor bolnavi. Însemnătatea lui, ca loc climatic și a apelor minerale, a fost studiată în nemțește de Dr. Artemiu Publiu Alexi, în românește de Dr. Leo Mureșan. Analiza apei minerale e făcută de Dr. Ludwig, profesor la Universitatea din Viena. După părerea aceluia, apa minerală de la Sângeorgiu conține o mare cantitate de natriu carbonic acetos și natriu clorat și se folosește cu succes ca și cură principală, mai ales, contra următoarelor morhuri: febrele învechite, inflexie de splină și ficat, slăbiciunea funcțiunii organelor digestive, funcțiunii intestinelor, hemoroizi, anomalii menstruale, blenoreelor și catar de uter, catare cronice la plămâni, pietrificări la rărunchi și bășică, scrofule, tot felul de slăbiciuni nervoase, ipocondrie, etc.

Sângeorgiul, pe teritoriul băilor, are cinci izvoare de apă minerală, dintre care trei sunt mai însemnate. Din acestea se umplu și sticlele de apă ce se pun în comerț. Poziția băilor e admirabilă. Un delușor frumos, aproape numai stânci de culoare galbenă ca spongia; le-aș determina geologic, dar nu e știința mea. Formațiunea, în special, e frumoasă, la capătul de jos al spinării o tăietură ca de o mână omenească, piezișă, cu straturi de stânci, la picior cele trei izvoare, în jur extinsa arenă de plimbare cu bănci de toate lăturile, la dreapta pavilionul pentru muzică și de cură în caz de ploaie. Plecând, la dreapta, pe promenada frumos plantată și din distanță în distanță, prevăzută cu bănci, ținând tot înainte, ajungi la nordul dealului unde, colea în întorsături depărtate, te urci pe vârful, pe urmă de cealaltă parte dai în vale și ajungi, iară, după o plimbare mai lungă la arena de la fântână, de unde ai plecat. De nu vrei să părăsești vârful dealului, ajuns odată în vârful, dai de coama dealului pe cărări mai strâmte până ce ajungi la pavilionul deasupra fântânii, de unde, falnic, privești la lumea ce se plimbă jos în vale în jurul izvoarelor. Dorești să te ascunzi cu dorurile-ți între brazi? Îi găsești pe coasta de la nord, mai deși și mai înțepoși ca oriunde.

Vreți ca să ne cunoașteți distracțiile? Iată programul zilnic. Presupun că eram harnic, cum nu eram, mă sculam la ora 6, plimbare la fântână, dacă ești sănătos, numai te faci că bei apă. Faci ture în jurul dealului, cu cine-ți place, asculți muzica care cântă până la ora 8. Dacă îți place cineva, multe ocazii ai, ca neconturbat să-i spui dorurile ce inima îți zbat. A venit ceasul 8, a început a fi ceva mai cald, iei dejunul, urmează popicele, șahul de-ți place mai bine, citești jurnalele de te ocupi cu politica, aștepti poșta, dacă crezi că o să-ți sosească scrisori, la ora 10 mergi la baie, faci cure, când te scalzi țipi la baie. E la modă să țipi, ca damele să audă pe domni și domnii pe dame. Să te încălzești după baie, faci o plimbare în pas forțat în jurul dealului. E timpul mesei, mănânci cu o poftă teribilă. Vinul cu apa minerală e băutură de nu-i găsești pereche. După masă dormi, dacă îți place să citești, citești. Dar să nu-l pună pe cineva păcatele să meargă la Sângeorgiu cu gândul de a studia. Atunci a pățit-o și s-a nenorocit, de mult timp nu-i mai prinde capul nimic. În fine, face ficine ce vrea, pe la ora 5, iară se adună lumea la fântână. Damele au o deosebită grijă pentru toaletă. Muzica cântă, iară, până la noapte. Pe lângă aceea, până nu se face dimineața, câteodată se și dansează, mai ales „Quadrille”.

Despre fete a scris Aegea, eu sunt dispensat.

BĂILE DE LA SÂNGEORGIU

Să nu credeți, în fine, că ar fi așa de monotonă viața băilor de la Sângeorgiu. Atârnă de la om, dacă știe să-și mai caute și alte distracții.

Excursiile încă nu trebuie uitate. Excursii pe jos se fac de societăți mai mici pe dealurile din apropiere. Se înțelege, acestea sunt de o durată mai scurtă. Călare, se fac excursii la munte, la stână, unde poți să-ți petreci într-un chip minunat. Excursii mai departe se fac la băile de la Valea Vinului, care erau să fie botezate în Borberek. Aici găsești regiunea bradului și o apă minerală de scăldat cu temperaturi de 8° C. Oaspeții Sângeorgiului, dedați cu climă mai blândă, nu se împacă să rămână aici un timp mai îndelungat. De altfel și aici e foarte frumos, numai frumusețea cu totul deosebită de a Sângeorgiului. Oaspeții încă se deosebesc. Aici sunt mai numai unguri, căci băile sunt proprietatea lui E.K.E. De aici se poate face excursie la stabilimentul de mine de plumb și de argint care se găsesc aici minele de la Rodna. Ca să ajungi la mine, trebuie să treci Pasul Dracului. Un alt loc de excursie și mai depărtat e Muntele Rotunda, peste care trebuie să treci în Bucovina, prin pasul Rodnei. Un drum de țară, prin munte, așa ca la Rotunda rar se mai găsește. Coborând, în jos, dai de Valea Bistriței Aurie care zboară cu repezile ei unde, în jos, prin Bucovina către Moldova.

Băile de la Sângeorgiu și în anul acesta au fost binișor cercetate. Peste tot au fost 194 familii, cu peste 400 de persoane. Încerc să fac o listă a oaspeților români, care poate va avea defectul că nu e completă. Am avut fericirea să numărăm pe domnii: Samuil Poruț - secretar ministerial pensionat și fiica sa, doamna G. Man cu familia, Dr. D. Ciuta, Dr. G. Tripon - avocați, Vertic - jude de tribunal pensionat cu familia, Lica - avocat, G. Anton - asesor de sedrie orfanală Bistrița, B. bașota - jude de tribunal pensionat, Vișa cu familia din Abrud, Cotișel - Câmpeni, Moțiu - jude de tablă, Ioan Antal - profesor Deva, Aurel Moțiu - cu familia din Mișcolț, Trif, Konz cu familia, Iuliu Poruț, Hersilia Rațiu,, Dr. Gheție, Netti Vancea, protopopul Moldovan din Cătina, Vaida, Dragoș din Iclodul Mare, V. Bilț, Georgiu Csato, I. Ciocan - director gimnazial, Piciu, Iacob Pop - profesor, I. Gheție - profesor, Dr. P. Tanco - profesor, Dr. Larionesi - avocat Năsăud,; din România: Balint, Miloșescu, Loz. Arjocean, Aguletti, Miron Pompiliu, C. Pop, Octavian Pop, Haliță, Frățilă, Ilie Cărăuș, Sever Mureșan, I. Moisil, Teodorescu, Alexandru Pop, V. Borgovan.

Cine a fost la Sângeorgiu o dată, nu va mai pregeta să mai meargă și a doua oară. Lume românească ca nicăieri. Unde mai adaugi că e singura baie românească în Ardeal.

Băile formează proprietatea comunei Sângeorgiu, arendate pe timp de 30 de ani societății acționare „Hebe”, societate românească cu sediul în Năsăud. Aceasta a făcut aproape totul ce e azi la băile din Sângeorgiu și cheltuiește sume însemnate ca să le înalțe nivelul din an în an.

Mai mult interes din partea Românilor n-ar strica. De altfel, cred, că direcția băilor nu e în stare să aprecieze îndeajuns importanța reclamei în lumea exclusivă de afaceri de astăzi¹.

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul XIII, 1896, nr. 186, pp. 741-742.

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

Alexandru DĂRĂBAN

Profesorul Anton Domide s-a născut în comuna Șanț (azi în județul Bistrița-Năsăud) la data de 18 decembrie 1880. Ca toți copiii descendenți de grăniceri, a urmat, mai întâi, la școala primară din sat și, apoi, la Norma din Năsăud, după care a trecut la Gimnaziul superior fundațional, parcurgând clasele I–IV, fiind un elev bun la învățătură. Probabil, mijloacele materiale modeste au decis etapa următoare pentru fiul de țărani, ca să ajungă la Preparandia de stat maghiară din Deva, care acorda burse numeroase pentru atragerea românilor și sașilor în capcana maghiarizării¹. Părăsește Ardealul pentru a se duce la Pesta, la Pedagogia Superioară, cea mai mare școală la care putea aspira un absolvent de preparandie, beneficiind de bursă din Fondul de stipendii năsăudean, ca descendent din grăniceri. Studiile superioare au durat trei ani².

După absolvirea studiilor superioare ajunge la Preparandia română greco-catolică din Gherla, unde a predat matematica, fizica, chimia, științele naturale, geografia și astronomia³. A fost adeptul modernizării învățământului din acele vremuri.

A fost inițiatorul primei „Reuniunii române de cântări din Gherla”, alături de care a susținut primul concert la data de 27 mai 1906. Bravul „spiritus rector” al acestei petreceri a fost Anton Domide, care a mai delectat pe cei prezenți cu frumoasa-i voce de bariton, cântându-le două doine frumoase, acompaniat de taraful lăutarilor⁴.

Neobositul pedagog Anton Domide a editat la Gherla, începând cu data de 1 martie 1907, periodicul de specialitate „Pedagogia Română”, cu o apariție de două ori pe lună. Cu această ocazie a lansat un nou program învățătoresc care cuprindea în esență următoarele puncte:

- o primă prioritate avea să fie articolul de fond care trata tot ce era dăunător și împiedecător școlilor românești, propunând proiecte pentru asanarea acestor nereguli;
- a fost stabilită ca rubrică obligatorie adunarea materialului pentru crearea pedagogiei române, lucru ce lipsea cu desăvârșire. Scopul era tratarea și prezentarea de date și studii de specialitate din psihologia poporului român din punct de vedere metodicopedagogic;
- impunerea în programa școlară de tratări practice ținând cont de critica de specialitate, urmate de discuții și raporturi despre aplicarea acestor metode din partea învățătorilor, cu rezultate sau fără rezultate;

¹ Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva – vol. VII, Memoria culturii*, Cluj-Napoca, Editura Virtus Romana Rediviva, 1993, p. 334.

² Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851–1918)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 194.

³ Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 334.

⁴ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, Anul LXIX, 1906, nr. 112, p. 3.

Alexandru DĂRĂBAN

- adunarea materialului pentru literatură la copii (cântări, istorioare, jocuri), dar și încercări de a crea literatură pentru copii;
- directive la metodele de material și de predare a prelegerilor economico-sociale pentru adulți;
- publicarea de raporturi, corespondențe speciale și răspunsuri la chestiuni aduse la ordinea zilei de către abonați;
- editarea de cărți de școală după metodele cele mai noi¹.

Chiar s-a lansat un concurs la abonamente cu scopul de a fi accesată de către cât mai mulți învățători, aducându-se pe această cale și propuneri din partea lor². Sever Dan a scris un articol în care a adus elogii acestei inițiative a lui Anton Domide, considerând-o „vrednică pildă pentru năzuințele dascălimii din România” și să nu se uite „dorința ce i-a dat naștere: unirea tuturor învățătorilor români”³.

La data de 11 august 1907 a avut loc Reuniunea învățătorilor români greco-catolici din jurul Gherlei al cărei raportor a fost Anton Domide, în calitate de secretar al Reuniunii. Tot cu această ocazie, profesorul Domide a ținut o prelegere practică despre „Afinitatea chimică”⁴.

În anul 1908, după numai trei ani de catedră, profesorul Anton Domide a fost destituit de către Consistoriul Episcopiei greco-catolice din Gherla din motive care vor reieși din cele ce le vom prezenta în continuare. Putem spune că s-au format două tabere, una în sprijinul profesorului, alta împotriva lui.

Măsura luată împotriva profesorului Anton Domide a stârnit proteste în sânul învățătorimii, dar și polemici în „Gazeta Transilvaniei” și în oficiosul greco-catolic „Unirea” de la Blaj.

La data 14 aprilie 1908 a fost publicat în „Gazeta Transilvaniei” protestul dascălilor: Alexandru David, Alexandru Sighișorean, Alexandru Mihăilă, Alexandru Kosuth, Andrei Pora, Candid Gliga, Demetriu Mihali, Eliseu Dărăban, Elie Vlad, Gavrilă Bochiș, Iuliu Murășan, Ioan Caian, Ioan Goța, Ioachim Pop, Ioan Lucaciu, Ioan Pașcu, Ioan Gogdia, Iacob Morariu, Ioan Gocan, Ioan Manciu, Iuliu Vuia, Ioan Cristian, Ioan Opriș, Ioan Ciora, Lucreția Gotleasu, Nicolae Vancea, Nechifor Osian, Paul Pușcașiu, Petru Cristea, Simeon Someșan, Șerban Șerban, Sigismund Nandra, Simeon Todoran, Teodor Stoia, Traian Șuteu, Teodor Varna, Virginia Grivase, Vasile Chintoan, Vasile Bucur, V. Contrașiu, Vasile Moldovan⁵. În cele ce urmează prezentăm acest protest:

„Subscrișii ne atribuim dreptul moral a înfiera păcatele oamenilor care, fără inimă, au avut cutezanță a zdrobi și a face imposibilă o muncă care năzuia a ridica cultura poporului nostru la un grad corespunzător. Protestăm și vom protesta și pe viitor contra acelor oameni nefericiți care, în poziția de a avea drepturi, nu au cultura de a ști că au și datorințe.

Nu putem concede ca tot ce ar proba a se naște în favorul culturii noastre, oameni fără inimă și fără cultură morală, să omoare și să cotopească, fără cruțare, neținând cont de oameni și netemându-se de Dumnezeu. Vom pretinde de la acei oameni imperfecți și răi ca

¹ *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 14, p. 5.

² *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 25, pp. 4–5.

³ *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 33, p. 1.

⁴ *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 172, p. 4.

⁵ *Idem*, Anul LXX I, 1908, nr. 76, p. 3.

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

să se teamă barem de Dumnezeu.

Noi, care de Providență suntem chemați a cultiva bietul popor, vom face ca acel popor să vă arate cu degetul și să fie în curat, că păcatele voastre față de cultură și față de popor sunt neiertate. Voi nu sunteți moralicește conducătorii acelora pe care numai omori i-ați știut! Nu v-ați temut nici de ai voștri, nici de străini, căci cultura de astuție v-a ținut ascunși.

Protestăm contra ținutei voastre prin care năzuiți a scoate la iveală că prin tragerea voastră la răspundere de către opinia publică competentă ar fi vătămată biserica sau doară preoțimea. Biserica și preoțimea nu o identificați cu voi, căci ne e mai scumpă și mai respectată decât s-o identificăm noi cu necultura și nepăsarea voastră! Voi sunteți o ceată deosebită, vom trata cu voi ca cu omorătorii culturii și ca cu zdrobitorii tuturor comorilor noastre câștigate și păstrate prin preoțime.

Dreptul nostru de a fi pe spinoasa noastră carieră luminați și conștienți, este drept dumnezeiesc și firesc, deci nu-l cerșim de la voi, dar nu vom lăsa nici să-l risipiți.

Protestăm, noi subscrișii, în numele întregii învățătorimi contra procedurii care a făcut imposibilă munca cinstită, pornită spre cultivarea noastră din partea dascălului Anton Domide, profesor preparandial. Protestăm și contra procedurii ticăloase cu care vreți să-l faceți urât înaintea unui cast întreg apărându-vă, că știm și s-a argumentat public că munca celui pionier ne-a învățat a stima biserica și preoțimea noastră, făcându-ne conștienți despre faptul că în aceste puteri este depusă cultura noastră.

Noi, parte elevi, parte instruiți și înțelegători ai Domniei-sale, apelăm la opinia publică competentă, protestând contra înlăturării aceluia de a cărui muncă dezvoltatoare are lipsă un popor întreg.

Veți pieri, voi, liliicii care nu aparțineți nicăieri și va trăi El în sufletul nostru, pentru îl vom urma în idei, în vocație, în însuflețire, în caracter, în dragostea și dorul lui nestins de a-și cultiva neamul său!

Noi și publicul întreg v-a înfierat cu atâtea ocazii păcatele voastre, căci referitor la institutul a cărui înflorire și asigurare de existență a luat-o în mână un om care a muncit cu sudori de sânge a iubirii, – am arătat păcatele voastre în timpul mai recent.

Pretindem de la Păstorul celui colț al nostru să-și examineze vârcolacii de prin jur și, barem, la bătrânețe să se îndure a nu ne lăsa de zestre o neputință așa de păcătoasă. Păcatele și patimile directorul Dr. Fabian, pe care opinia publică le-a înfierat odată, nu le vom mai suferi. Suntem informați că nici un păcat nu s-a corectat, ci a căzut jertfă un muncitor în a cărui lipsă acel institut se reduce iarăși la nul.

Pretindem înlăturarea celui monstru pe care foști elevi îl cunoaștem, iar care nu i-am fost elevi, îi știm deja păcatele descoperite.

Cerem putință de sine de la Arhiereul amăgit prin sfetnicii și vârcolacii imperfecti!¹

În prealabil, profesorul Domide a întocmit la data de 6 aprilie 1908 un raport despre cele întâmplare, document publicat în „Gazeta Transilvaniei” după apariția protestul de susținere al învățătorimii din zonă. Menționa în acel raport că a fost eliberat din postul de profesor preparandial pentru că:

„1. Am avut obrăznicia a-mi oferi munca în interesul unui singur institut comun care

¹ *Ibidem.*

Alexandru DĂRĂBAN

Îl are, din întâmplare, o dieceză atât de vastă ca a Gherlei și care, acum trei ani, a ajuns la decadență totală, astfel că era adusă sentința de a se închide.

2. Am avut simțul de jertfă a ținea la săptămână 50–60 ore pentru a se putea ajunge la rezultatul ca cursul al II-lea și al III-lea de pe atunci să se poată desțeleni în ceva de cursul I și nu m-am dus la preumblare atunci când colegii mei se preumblau și priveau cu îngrijorare un profesor, care de la ora 4 până la 7 sau 8 seara, cu lumânările sale proprii, se chinuia aducând la cale normală și la mod sănătos de cugetare pe elevii pe care i-au despoiat de tot ce ar avea omul ca zestre de la Dumnezeu. Am avut obrăznicia a o face asta și atunci când directorul dr. Fabian îmi închidea sălile izbind înaintea elevilor ușa pe mine, când apoi îmi continuam instruirea în cvartirurile nesănătoase ale elevilor.

3. Am avut cutezanța a introduce manuale corespunzătoare din studii, eliminând cărțile de școală elementară, cu care domnii profesori erau deja deprinși și am făcut orar (nu vă mirați, așa e!) ca să știe fiecare domn profesor când și unde are să țină ora, ștergând prin asta drăguțul sistem că cel care vine mai de grabă la «ișculă», apoi va intra undeva și le va spune ceva, de exemplu de acestea: «că Kengura are zacskău și vițelariul e pui de broască ori cioara sare pe gard e în acuzativ».

4. Am cores ocupațiunile (temele) și m-am rugat ca și alții să le coreagă ca bieții elevi, eventual, să învețe a concepe barem ca o cătană din Bosnia când scrie o epistolă acasă. Rezultatul a fost mai mare cu ceva, căci după doi ani de zile au știut scrie și articole despre păcatele ce le-au observat și pietrele preparandiei.

5. Am introdus muzica și cântul figural ca studiu obligatoriu, instruind numai pe furate, căci directorului nici asta nu i-a convenit. Acuma-s trei ani se parcurgea din acest studiu câte un «zsoltar» calvin, iar anul trecut elevii aveau cor și orchestră și cunoșteau literatura noastră muzical-bisericească și profană barem în liniamente principale.

6. Am format o reuniune de cântări cu care, în trei ani, am ajuns până la piesele cele mai grele românești, cum de exemplu Mama lui Ștefan cel Mare de G. Dima. În cadrul acestei reuniuni mi-a succes a atrage și pe străini la biserica noastră. Am ajuns și cu aceea la rezultatul că domnii acestui centru nu i-au lăsat pe coriști să cânte în biserică cu toate că statutele aprobate de ministrul de interne pretindeau ca să cânte în toate sărbătorile în biserică.

Asta am făcut-o aici în centru ca viitorii învățători să aibă ocazie a studia rolul lor social în afară de cel școlar.

Producția ultimă a reuniunii a fost premiată cu un buchet dat de ofițerii husari din loc; ai noștri nu s-au prezentat niciunul, decât două sau trei figuri mai tinere, sosiți în stare anormală, așa ca în crâșmă.

7. Am preparat animale, am creat în sensul strict cu totul de la început, nefiind nici un ac, un cabinet pentru științele naturale.

8. Am ținut cinci conferințe la adunările conferințelor învățătoarești din dieceză cu scopul de a cunoaște învățătorimea noastră. Pentru astă muncă au zis, că n-am Dumnezeu, fiindcă vicarul general încă nu și-a văzut nici o școală în toată activitatea sa de oficianț prim al școlilor greco-catolice diecezane.

9. Pentru instruirea învățătorilor am pornit singur o revistă a cărei intenții curate le cunoaște publicul nostru. În coloanele acesteia am greșit dogmatic acerând că «credința noastră (a nădrăgarilor) numai până atunci e bună și adevărată, dacă e în consonanță cu a

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

poporului». Pentru asta am fost tras în cercetare disciplinară și judecat.

10. Am propus, apoi am pretins ca să se țină conferințe metodice pentru a crea o conexiune și o uniformitate în studii. Deja la prima conferință, acum trei ani, nu am putut permite nici pe lângă cea mai mare amabilitate, ca unul de cultura unui finanț să-mi zică măgar și forobraz. Asta a fost cauza, ca mai mult, nici conferințe metodice să nu fie. Am pretins ca pentru elevi să înființăm o societate literară, ceea ce toate școlile industriale, ba și cele elementare încă au. Asta încă nu s-a putut rezolva sub titlu că Arhiepiscopul nu o acceptă.

11. Am cooperat și am ținut un curs de 6 săptămâni gratuit cu candidații de calificare, 70 de toți, pe care institutul în decurs de 4–5 ani i-a lăsat pe drum neputându-i ferici, iar în alte institute neputându-se nici barem cugeta a depune examen pe baza pregătirilor ce le aveau.

12. Am fost, ca om tânăr cu tactică de etichetă și de stimă și față de cei mai primitivi oameni și colegi ai mei, numai să-mi dea mie pace la lucrările mele. Am zis și către cel mai sărac cu duhul că „ca dumneata nu e mai cuminte nimeni”, ba am tratat cu ei mai ca cu Nero, zicând că poporul îl admiră.

După o muncă cinstită și nediscutabilă în intenții bune, astăzi sunt liber și până ce voi raporta specificat despre toată procedura păcătoasă față de mine, am onoarea a-mi oferi serviciul meu oricărei preparandii sau școli civile române pe lângă condiții convenabile. Sunt calificat pentru matematică, științele naturale și pentru studiile pedagogice, apoi pentru gimnastică.

Sunt capabil a propune muzica pe oricare instrument, cântul figural și industrie pentru bărbați. Știu prepara animale și face și alte preparate din cadrul științelor naturale, cu deosebire mă ocup cu compunerea colecțiilor și rechizitelor pentru școlile populare¹.

La data de 23 aprilie 1908, profesorul de teologie Dr. Vasile Moldovan a venit cu un drept la replică la cele publicate în numerele 76 și 78 ale „Gazetei” afirmând că semnatarii protestului de sprijin față de profesorul Domide încearcă să-l prezinte publicului român „ca pe un martir național care a căzut jertfă stărilor anormale din Gherla”¹². Teologul gherlean își continua replica prezentând cauzele pentru care a fost demis:

„1. Așa știm că s-a dovedit în decursul procesului disciplinar că ai vătămat religiunea și biserica înaintea elevilor. Aceștia au mărturisit că le-ai zis că popii îi îmbracă pe Dumnezeu în nădragi roșii husărești și-l fac mai puternic decât este, că ideea despre Dumnezeu e falsă, căci nu-i ființă supremă, ci trebuie căutat în natură. Unui elev, care ți-a zis că va merge să se mărturisească, i-ai zis să meargă, căci cu atâta îi stropșește mai tare pe profesori, etc. Și sunt alte multe de care ca și aceste te cuprinde dezgustul (greața) când le auzi.

2. Vei fi știind apoi d-le Domide că despre superiori ai folosit atari epitete, care Consistoriul a hotărât că nu convine cu demnitatea lui să le reproducă? Pe colegi i-ai numit: fleanduri, porci, măgari. Înaintea elevilor, deși afară din clasă, ai zis că vei da palme unui coleg să-i sară ochii.

3. N-ai cruțat nici pe elevi. Nu le-ai știut da epitete mai frumoase decât fleanduri, troagheri, slujnice, bulendre, moașe sătești și alte multe, care bunul gust mă oprește a le reproduce. Și aceste numai în interesul adevărului le reproduc și să vadă publicul până unde merge cultura d-tale, care, în continuu, ne-ai imputat cultură de finanță, necultura, ba într-un

¹ *Idem*, Anul LXXI, 1908, nr. 78, p. 2.

Alexandru DĂRĂBAN

mod atât de puțin cult și aderenții d-tale de la Cluj. Să se vadă apoi cine a batjocorit elevii despre care susțineai că «cei cu rochie» le stârpesc orice ambiție.

4. Vei fi știind că s-a dus un punct despre călcarea datorințelor de profesor. Elevii au mărturisit că i-ai provocat să facă grevă contra d-tale, zicându-le: nu vedeți voi cât de urâți îmi sunteți, că nu mă pot uita la voi. Apoi au mărturisit, apoi, că ai băut cu ei în birturi, acolo ai jucat înaintea lor, i-ai condus la crâșme dubii, pentru conturbarea liniștii ați fost admoniați și de poliție. Pe coriști i-ai ațâțat să bată pe elevi «să-i lase întinși, numai să nu-i omoare».

5. Ai ațâțat elevii la călcarea legilor școlare. Le-ai ținut ore întregi în care i-ai ațâțat, i-ai cercetat la cvartire, îndemnându-i la grevă contra profesorilor care nu-ți conveneau și promițându-le că dacă vor fi eliminați îi vei așeza la preparandii de stat.

6. Ai încasat taxe necompetente, abstrăgând de la aceea că nu ți s-a adus acuza cu «mensa» elevilor [...].

Aceste sunt cauzele adevărate pentru care a fost destituit fostul profesor Anton Domide în care, la începutul activității sale, mulți oameni de bine și-au pus mare încredere, ba poate prea mare și această împrejurare se poate că i-a grăbit ruina [...].

Înainte de a încheia nu pot trece cu vederea raportul final al fostului profesor, căci mulți, citindu-l fugitiv, vor crede că toate sunt drepte ce le scrie și sigur a d-lui Domide e meritul că preparandia stă acum mai bine și, ca răsplată, acum a fost demis din oficiu.

E adevărat că s-a dedicat și institutului și a conlucrat mult la progresul în studii, dar a stricat moravurile și disciplina în institut...

Că s-au introdus manuale corespunzătoare, cred că nu e meritul Domniei-sale, căci acestea se impun prin forurile mai înalte...

E frumos că și prin coregerea temelor la matematică i-a învățat a concepe, a scrie articole prin gazete, dar eu cred că exercițiul acesta și-l vor fi câștigat și la alte studii...

E adevărat că a înființat reuniune de cântări și a adunat elemente periclitate, dar nu e adevărat că cineva nu l-ar fi lăsat să cânte în biserică...

Muzeul nu dumnealui l-a creat, cum se zice, ci l-a aranjat...

Că a ținut conferințe la adunările învățătoarești, e adevărat...

Prin mistificarea lucrurilor, negarea faptelor tot nu va ajunge la rezultatul dorit, căci adevărul tot se descoperă mai iutea sau mai târziu. La aceea nu se cugete că vom tăcea și vor lăsa să ne atace biserica și instituțiunile și chiar credința. tonul acela dur al Domniei-sale și aderenților săi nu-l vom urma, căci n-avem cultura lor, dar în altă formă vom face să iasă la lumină adevărul¹. Redacția gazetei trage niște concluzii la cele scrise de Vasile Moldovan, spunând, printre altele, că acesta și-a luat „sarcina grea de a scoate pe autoritate față cu acușările lui Domide din încurcătură”. Își puna întrebarea gazeta „cum de autoritatea numai după trei ani găsește pe acest profesor netolerabil, cu toate meritele sale, ce nu se pot nega?”².

Profesorul Anton Domide a luat cunoștință de acușele ce i s-au adus de teologul greco-catolic din Gherla, drept pentru care trimite gazetei o replică intitulată „Dragul meu prieten viclean!”:

„Dacă te-a lovit soarta să aperi păcatele contra cărora te-ai alăturat, acuma-s 2 ani la

¹ *Ibidem*, pp. 2–3.

² *Ibidem*, p. 3.

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

mine, numindu-te «cel mai bun prieten al meu», astfel minciunilor tendențioase ce le aduci, sunt silit a da răspunsul cuvenit, mai degrabă decât cugetam, că voi face-o. Înainte de toate, trebuie să aduc publicului în curat cu capacitatea dumneavoastră morală, apoi ne vom putea înțelege unul pe altul.

Dumneavoastră, grupa, sunteți cu ceva mai culți decât să aveți un moral pe baza credinței și sunteți mai debili decât să fiți formațiuni cu caracterul și moralul intelectual. Nu eu sunt primul și, poate, nici ultimul care o constat asta, dar îmi atribui competența de a fi primul care v-am cunoscut păcatele și am încercat a vă atrage atenția că d-voastră sunteți servitorii Evangheliei și nu a Talmudului. Pe baza Talmudului și nu a Evangheliei a trebuit să mor (după credința d-voastră), – după părerea mea însă trebuie și îmi e datoria morală să mă ocup cu d-voastră.

Eu nu am murit domnilor! Dar nu sunt nici omul care, din tactică față de interesul meu propriu, să vă dau pace.

În raportul meu final am arătat cauza deliberării mele și am promis a propti cu motive și documente ceea ce am afirmat. Pentru a o face asta, voi scoate o broșură, care va conține un studiu adevărat, serios de 3 ani. Pentru ca însă publicul să nu fie sedus de minciuni tendențioase, îți dau și pe această cale răspunsul dorit.

În primul loc mă numești denunțiant. Din următoarele vom înțelege ușor că, oare, pot eu fi pe cale psihică și firească denunțiant.

Când mi-ați publicat sentința, îți aduci aminte. Că mi-ați afirmat, că Excelența Sa ar avea dorința să rămână lucrul în secret. După ce m-ați admoniat și mi-ați recomandat o atare tactică, d-voastră, încă în acea zi ați tradus protocolul de investigație și deliberatul cu scopul să-mi închideți calea de a trece iarăși la stat, ca să rămân pe drum conform Talmudului d-voastră.

Eu, peste două zile, în credința cea mai bună, am mers la Ministerul de Culte, unde am aflat că d-voastră v-ați apărut păcatele prin patriotismul simulat, denunțându-mă că «eu, înființând un cor greco-catolic în sfera de activitate a acelu cor nu numai Gherla, dar și Dejul l-am infectat de două ori cu politică națională și că vă împiedic pe d-voastră de patriotism».

Tot din minister știu și aceea că eu am luat parte la adunarea poporală ținută contra proiectului nou de lege a ministrului Apponyi. În minister se putea ști acest fapt pe diferite căi, e vorba însă că mi s-a spus și aceea că «eu am luat parte la adunarea de la Dej, cu toate că m-a oprit strict de la asta directorul». Doriți să o public asta într-o foaie unguerească? O fac bucuros, pentru a documenta adevărul.

Acuzele ce mi le-ați adus cu scopul de a vă recomanda patriotismul d-voastră fals provenit din principiul «un Dumnezeu adevărat și acela e pântecel meu», le va ști publicul dintr-o muncă mult mai serioasă decât comedia d-tale d-le Moldovan care, în etate atât de fragedă, te-ai asimilat și te-ai identificat cu aceia pe care îi ocărai numai mai an într-un mod și ton al unui om care avea oarecari principii și convingeri.

Domnule Moldovan, prietene viclean! Îți închipui bine în mintea d-tale ce înseamnă a fi denunțiant? Își voi spune eu: la noi în patrie un denunțiant de poziția mea nu rămâne în stradă cum am rămas eu și are atâta tactică ca să ceară aplicare de la ai săi. Cum le poți acestea concorda în creierul d-tale, doar crezi că denunțiantul nu ar fi primit un post așa ca al d-tale, la care programul de muncă ar fi: «piară lumea toată, numai eu să trăiesc»?!

Vorbești despre «naționalism mistificat» și despre «martiriu». Bine d-le, mie nu mi-a

Alexandru DĂRĂBAN

trebuie niciuna din acestea, dar fii atât de sincer, nu te jena, spune-mi în trei propoziții, ce-ai clădit până astăzi pentru poporul tău?! Că ce vei face pentru ai tăi pe viitor, asta se poate ușor deduce din ținuta de astăzi ce o ai, care arată că stai în serviciul hibridilor, nu însă al poporului, care din nenorocire te-a născut ca să esoperezi la decorarea jugului ce-l poartă. Dacă îmi arăți cea mai puțină ispravă, sunt gata a sări în Dunăre la moment, ca un om care a greșit mai mult decât se cuvine unui om care își atribuie de a fi cult.

Vorbești despre investigarea dispusă pe «baza plângerilor elevilor». Chiar asta vă descalifică total d-lor! Elevii mei, înfierăți, i-ați instruit o jumătate de an contra mea, iar în 1 martie 1908 i-am prins la miezul nopții consfătuindu-se și construind acuzele dogmatice, care le-ați adus mie. Cu acea ocazie m-am convins despre capacitatea d-voastră morală.

Dacă sunteți curați, pentru ce nu lăsați să treacă sentința d-voastră prin critica și supraexaminarea prescrisă?!

Pentru ce nu-mi reînapoiăți «apelata» înaintată consistoriului mitropolitan? Pentru ce ați respins-o fără motive? Pentru ce vă atribuiți dreptul de Pontifice roman? Pentru ce nu mi-ați trimis apelata mea legal prevăzută, cu documente cu tot, la forul competent? Pentru ce ați trimis numai sentința și deliberatul artificial la „Unirea”, cu rugarea să-l publice?

Bine au zis învățătorii, să nu vă identificați cu preoțimea și cu biserica. O zic și eu, dar voi zice o viață întreagă, căci am datoria a-mi apăra «biserica, credința și averea obștească a neamului» depusă în aceste tezaure. Eu am Evanghelia, iar d-voastră aveți Talmudul. Să vă înșir cu numărul pe câți i-ați omorât?! Voi face-o în broșură, fiți deci cu paciență!

Că eu am zis că «popii îmbracă pe Dumnezeu în nădragi roșii», la această acuză artificială ce ați folosit-o în procesul ținut contra mea, vă voi da răspuns într-un foileton unde voi publica o prelegere de a mea, care ar fi bine să o folosești pe catedra unde propui orice, numai ce ar pretinde biserica noastră încercată, aceea nu, căci sau nu știți sau nu permite interesul vostru.

Înșiri, d-le Moldovan, că se recere «ca pe cineva să-l ajungă martiriul», anume «tărie, statornicie și intenții curate».

Prietene! Mie mi-a fost destul din martiriu, fie acel martiriu provenit ori din ce, – e vorba însă că e rândul vostru și anume ca pedagog ți-oi spune o poveste compusă dintr-un vis al meu: se făcea că ar fi murit toți cei din Gherla, dar și eu, și nu știu, în iad ori în rai ajunseseam, dar destul că eu nici acolo nu scăpasem de voi. Mi se părea că erați toți spânzurați de burtă, nu de gât (bucură-te) și eu aveam rolul să vă gâdili pe picioare. Am căzut în disperare că eu voi fi și dincolo martirul, iar nu voi, căci voi și acolo veți râde de mine.

Nu vorbi, prietene, despre martiriu, căci iartă-mă, dar nu poți înțelege va să zică această noțiune.

Afirmi, apoi, a fărobrăzie prea cutezată și anume că eu am încasat de la elevi taxe necompetente și că preparatele mele mi s-au plătit. La asta, deocamdată, primește salutul cu care îți zic că spui neadevăr, nu pe bază de presupunere, ci «minți tendențios». Voi arăta specificat și chestia asta.

Mai vorbești și despre elevul Dărăban, afirmând minciuna că ar fi zis: «jos cu reverenda». Știi pentru ce expui acest neadevăr, dar e necazul că știu și eu. Păcatele voastre sunt unice în felul lor, deci pentru a vă apăra, aveți mare lipsă de a face chestiune de castă din imperfecția și răutatea, unică în felul ei, care o aveți. Voi raporta și despre asta, acum ată-

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

ta numai, «că vă cunosc cultura» de cunoștințe, care nu e în conexiune recerută cu sentimentele ce le-ați câștigat prin o școală rea.

La părerea ce ți-o dai despre figurarea tacticii mele, încă vom reveni. Am tratat cu d-voastră ca cu Nero cel istoric, fiindcă asta o pretinde sistemul d-voastră de viață. Dacă nu tratam așa, credeți că puteam lucra trei ani în ogrorul atât de neglijat?!

La Excelența Sa ar fi vorba că ar exista ceva document despre denunțare. Va fi bine dacă voi arăta neadevărul, d-le Moldovan? Vei lua răspunderea pentru compromiterea Excelenței Sale? Griji, că atunci nu-ți va surâde, ci-ți va zice: servus Nihil!

Voi vorbi și despre documentul ce-l amintești și despre care eu nu am avut știre, căci, fii sigur, că îl pertractam cu toate că l-ați informat că eu aș fi șeful unei bande care vrea să-l omoare pe Excelența Sa.

Și până ce-mi va apărea studiul sistematic despre d-voastră, ți-u de lipsă spre luminarea ta și a publicului a spune adevăr:

«Oriunde și oricând o dezvoltare pe orice teren a pretins ca autoritățile (puterile) istorice să se clatine, a trebuit și cineva să cadă». Iată, d-le Moldovan, adevărul trist! Eu am căzut, fiindcă voi v-ați clătinat și, cu concursul meu binevoitor, vă veți și îmburda de tot! O crezi sau nu, asta va spune-o viitorul¹.

Printre semnatarii protestului se enumera și învățătorul greco-catolic Eliseu Dărăban. Acesta a fost acuzat de teologul Vasile Moldovan că ar fi „zis la conferința învățătorescă din Mintiul Gherlei: «jos cu reverenda»”. Datorită acestui fapt, la data de 25 aprilie 1908, Eliseu Dărăban va da o declarație care a fost publicată în paginile gazetei:

„1. Din răspunsul d-lui Moldovan s-ar vedea că sunt învățător de mai mulți ani și că am luat parte la toate conferințele harnicului profesor Anton Domide. Aceasta nu e adevărat! Sunt învățător de un an. Am luat parte la o singură și ultima conferință a prof. Domide, dar numai ca oaspe și nu ca membru cu vot.

2. A afirmat, fără nici o sfială, neconsiderându-mă de un confrate mai mic, care are lipsă de sprijinul și încurajarea d-sale subiectiv: cine e mai mare e și mai tare, pretinzând de la mine și public să primească de adevărată aserțiunea d-sale pentru aceea, pentru că d-sa o face, adică dr. V. Moldovan.

3. Aserțiunea d-lui Moldovan, cu care tinde a mă face nevrednic de numele și statutul învățătorimii profesionale române, nu se poate uni cu persoana mea, fiindcă simt și sunt convins că învățătorul român numai până atunci va susta ca persoană morală până când va fi sub scutul și aripile bisericii, leagănul ființei noastre românești.

De încheiere, te rog clarissime d-le Moldovan, ca în interesul dreptății să ariți o declarație de la fostul președinte și de la actualul vice-președinte despre aceea că am zis vorbele ce le afirmi despre mine².

Profesorul de teologie din Gherla, dr. Vasile Moldovan, a trimis o replică la scrisoarea prof. de pedagogie Anton Domide. Acea replică nu conținea nici un nou argument și nu era obiectiv ținută, nu i-a putut da loc a fi publicată în întregime, menționează redacția gazetei. Totuși, ca să nu fie învinuiți de parțialitate, au publicat esența cuprinsului ei, cum că d-l Vasile Moldovan zicea:

¹ *Idem*, Anul LXXI, 1908, nr. 85, pp. 2–3.

² *Ibidem*, p. 3.

Alexandru DĂRĂBAN

«La invectivele contra mea din întâmpinarea d-lui Domide, publicată în nr. 85 al „Gazetei” a. c., nu mă pot dimita a răspunde. Față de acea întâmpinare, prin care n-a lămurit nimic, susțin și acum toate afirmările din răspunsul dat la raportul d-sale. La faptele ce le-am înșirat, să se fi declarat și să nu înconjure. Declară categoric denunțata sau nu? Nu vorbească așa ca și când el n-ar fi mai puțin decât conducătorul națiunii române...».

Redactorul gazetei menționa, în continuare, că d-l Moldovan însă nu se jeluia numai contra prof. Domide, ci și contra presei, despre care afirma că ar părtini pe Domide «în lucrarea sa de a nimici un institut românesc». Iată ce scria d-l Moldovan: «În urmă, cu această ocazie, îmi permit a face o modestă observație. Eu așa cred, că tuturor trebuie să ne zacă, deopotrivă, la inimă cauza tuturor institutelor românești. Avem datoria să îndreptăm, dar să nu ruinăm. Domnul Domide amenință că-și da concursul să îmburde persoane. Eu prea cred că nici domnia-sa, nici presa, nici publicul nu poate fi așa naiv să creadă că el va putea îmburda persoane. Poate însă să strice institutul și, conform promisiunii, respectiv amenințării făcute elevilor în clasă, conștient sau inconștient, lucră la nimicirea unui institut românesc. În această lucrare îl părtinește presa – crezându-i apriori toate – și-l îmbărbătează publicul, bag seama, din simplul motiv că poate da în Gherla. Aceasta, cred, că e un motiv ca să se prejudece clarificării adevărului, când e vorba chiar de interesul general. Sunt convins și cu mine mulți, că dacă se întâmpla în alt loc și altfel de lucruri, cu totul altcum se trata chestia. Dacă tăceam, iar nu era bine, și toate numai pentru că e vorba de Gherla. Prea multă nedreptate se face în forma aceasta»¹. În ceea ce privește acuzele aduse tânărului învățător Eliseu Dărăban, declara în continuare cele afirmate anterior².

Pătimașii adversari de la Gherla ai prof. Domide, văzând că fără argumente nu îl pot trage prin noroi cu concursul ziaristicii serioase, au cerut ajutorul la două fițiuci: „Szamosvolgye” din Gherla și „Ujsag” din Cluj, care au început o campanie de calomnii, acuzându-l că ar fi „colaborator intern al „Gazetei Transilvaniei”, fiind plătit cu 50 florini lunar”³.

Reacții ale celor petrecute la preparandia din Gherla au fost și în „Foaia bisericească-politică greco-catolică de la Blaj”.

O primă reacție a venit din partea lui Iacob Marga din Ocna Dejului la data de 18 mai 1908:

„Cauza lui Anton Domide, fost profesor la preparandia din Gherla, a alarmat și revoltat multă suflare omenească. Unii s-au revoltat contra procedurii – după judecata lor – necorecte a directoratului, alții însă contra purtării din cale afară necuviincioasă și provocatoare a dascălului Domide.

Cei dintâi sunt în mare rătăcire, cei de ai doilea au drept. Și e în rătăcire primo loco Gazeta Transilvaniei, care apără pe Domide dând loc protestului – opera lui însuși protest subscris de mai mulți învățători și plin de cele mai murdare epitete la adresa ordinariatului. Dacă publicarea unui atare protest nu i-ar fi făcut niciodată onoare Gazetei, cu atât mai vârtos nu-i face acum când își serbează jubileul de 14 lustrii. Gazeta s-a pripit luând în apărare pe Domide, fără a-i cunoaște mai întâi faptele negre, ca și harapul Gazetei pe care

¹ *Idem*, Anul LXXI, 1908, nr. 89, p. 3.

² *Ibidem*.

³ *Idem*, Anul LXXI, 1908, nr. 112, p. 3.

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

autorii protestului, care «își atribuie dreptul moral de-a infera păcatele oamenilor» ei perfecții și bunii, care «pretind de la cei imperfecti și răi, ca să se teamă barem de Dumnezeu», pe lângă toate eforturile lor, nu le va putea spăla.

Protestul nu a trebuit să fie destul document, pe care să se razăme Gazeta la luarea în apărare a lui Domide. Spre aceasta se recereau dovezi mai fide, demne și nu numai niște erupțiuni pătimase a unor oameni care, prin încercările zadarnice de-a mânji și discredita bărbați cu bun renume, voiesc a arăta și înălță pe martirul nevinovat.

Mi-ar plăcea să mă ocup pe rând cu toate punctele memorabilului protest, dar nepermițându-mi timpul mă restrâng numai la acel pasaj unde autorii zic că provenința i-a chemat ca să cultive un popor. Mă opresc aci și vă întreb, cu tot respectul, că cu ce voiți a-l cultiva? Cu ce vă puteți documenta cultura, noblețea, pe cum și manierele fine cu ajutorul cărora voiți a planta cultura și în inima poporului? Doară cu protestul din chestiune? Acela dovedește chiar contrariul. Vă girați a fi luminătorii unui popor, înarmați cu atâta cultură, atunci cum de vă permite această cultură ca să folosiți la adresa superiorilor unui institut – să presupunem chiar că aceia ar fi așa cum vă place a-i timbra și caracteriza – zic cum de folosiți astfel de expresiuni murdare, care nicidecât nu se unesc cu cultura și cu onestitatea? În încercările de a mânji și trage în noroi pe superiorii unui institut nime nu poate vedea cultura și noblețea. Expresiuni de stradă nu pot fi arme cinstite în mâna oamenilor culti. Pășiți pe câmpul dreptății și vă luptați cu armele adevărului și obiectivitatea aceea cu care v-a răspuns profesorul Dr. Vasiliu Moldovan și atunci vă vom respecta și vă vom considera de aceea ce vă place a vă gira.

Protestați în numele întregii învățătorimi contra procedurii, care a făcut imposibilă munca cinstită a dascălului Domide. Puteți protesta, numai cât sub întreagă învățătorimea aceea în numele căreia protestați nu este de a se înțelege toată, ci numai o parte foarte disparentă, care profesază aceleași idei ateiste și anarhiste, ca și Domide, dar partea cea mai mare grosul învățătorimii care judecă obiectiv și fără patimă și, mai ales, aceia care cunosc purtarea revoltătoare și scandaloasă atât față de elevi, cât și față de superiori, aceia care au avut ocaziune a-l urmări pas de pas în toate acțiunile lui mult trâmbițate de apostol și redeșteptător al învățământului la noi, aceia nu se identifică cu protestul și nu-l subscriu.

Cei ce trăiesc în credința că Domide, ca un miel nevinovat, a căzut jertfă unor uneltiri dușmănoase, întrebe pe Dr. Teodor Mihali, deputat dietal și pe Dr. Ioan Vaida, avocat în Dej, bărbați cumpăniți în judecată, care cunosc viața și știu aprecia caracterele.

La o adunare a învățătorilor ținută în unul din anii trecuți în Dej, ținuta fățișă și expresiunile vătămătoare folosite la adresa învățătorimii pe care a dejesit-o până la infinit întru atâta au scandalizat pe cei prezenți încât președintele adunării a fost silit a-i retrage cuvântul, iar Dr. Ioan Vaida după finirea adunării i-a făcut următoarea – destul de instructivă – observare: «Dacă eu a-și fi fost învățător și-aș fi făcut o atare critică de care și-ar fi fost rușine» și apoi au sistat orice atingere cu el.

Eu însemn la răvaș numai acest caz, d-l Dr. Vasile Moldovan în răspunsul său, calm și bine cumpănit, însemnat și mai multe, deși nu toate, căci este leghion numărul laurilor, care încununează fruntea lui brăzdată de sudorile muncii neprihănite adusă pe altarul învățământului.

Pregătirea și știința lui Domide în ramul pedagogiei nime nu o trage la îndoială și Consistoriul nu pentru aceea la amovat din oficiu pentru că doară nu ar putea suferi pe băr-

Alexandru DĂRĂBAN

bații zeloși întru împlinirea misiunii lor, ci pentru că ținuta lui de un timp încoace a fost de tot provocatoare, iar aparatul său științific l-a folosit spre a trage în noroi tot Institutul, iar nu spre ridicarea aceluia la nivelul la care spera superioritatea atunci când l-a denumit de profesor la acest institut.

Deși opiniunea publică nutrește o antipatie față de tot aceea ce lucră Gherla și tot prin această perspectivă privește și cauza aceasta, totuși în cazul de față Gherla nu se poate învinovăți cu nimic, dacă nu cu aceea, că a fost prea indulgentă față de Domide. Dar aceasta întârziere numai justifică procedura Gherlei. Ea n-a făcut pași de lipsă până ce a văzut că îi poate face fără a fi învinuită, că a comis nedreptate, adică numai atunci când a văzut că nu-i mod de îndreptare.

Aceste reflexiuni nu au menirea a fi ceva lingușiri spre a-mi câștigă merite înaintea Gherlei. La apucături așa josnice n-am recurs și nu voi recurge nicicând. Eu așa am scris pe cum am știut și conștiința-mi e liniștită, căci am scris adevărul nefățărît¹.

Cum era de presupus, au început presiunile asupra celor care au semnat protestul împotriva destituirii prof. Domide. Unii dintre ei au scris „Unirii” că ei „nu se identifică cu conținutul aceluia protest, nu consimt cu el, că acel protest a fost publicat fără știrea lor, că le-a fost falsificată subscrierea și asigurau superiorii lor cu stima și reverența lor pentru bunăvoința cu care i-a educat”. Printre aceștia îi găsim pe Iacob Morariu, Vasile Moldovan², Sigismund Nandru³.

În urma celor întâmplate, în acel an 1908, Anton Domide a fost mutat obligatoriu la un liceu de pe teritoriul Ungariei, în Hajduszoboszló⁴. Acolo l-au aflat evenimentele din anul 1918 din Transilvania. S-a întors grabnic la Cluj unde a funcționat ca profesor și a deținut funcții de conducere la mai multe școli din Cluj, având și alte activități profesionale și obștești⁵.

Din această poziție îl găsim implicat și în problemele Ortodoxiei de pe Valea Rodnei, din perioada interbelică, cu centrul său de renaștere Sângeorgiul Român (Sângeorz-Băi). Lupta pentru renașterea ortodoxiei pe aceste meleaguri a dat-o ieromonahul Ioachim Bâznog, fiul al Sângeorzului. Acesta a început construirea unei bisericii ortodoxe, ce i-a fost demolată, a fost maltratată de către confrății greco-catolici locali, aici incluzând și autoritățile civile locale⁶.

Lucrările de zidire a bisericii au stagnat până în august 1925, când conducerea lucrărilor i-a fost încredințată profesorului Anton Domide, avându-l alături pe ieromonahul Ioachim. Sub conducerea acestuia, s-a ajuns ca la data de 30 octombrie 1925 lucrările să fie puse sub acoperiș.

La data de 9 noiembrie, profesorul Anton Domide a întocmit un raport pe care l-a înaintat către Episcopie, în care preciza următoarele:

¹ „Unirea”, Blaj, Anul XVIII, 1908, nr. 21, pp. 184–185.

² *Idem*, nr. 24, p. 209.

³ *Idem*, nr. 34, p. 288.

⁴ Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 335.

⁵ *Idem*, pp. 334–338.

⁶ Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi*, Bistrița, Editura Charmides, 2010, pp. 53–55; A se vedea și Alexandru Dărăban, *Ieromonahii Antonie și Ioachim Bâznog*, Brăila, Editura Sfântul Nicolae, 2013, pp. 174–191.

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

- „– a rămas pentru primăvară tencuitul și pictatul;
– la data de 14 noiembrie se dorește a se pune Sfintele Cruci pe turn, precum și parafulgerul;
– să descalece la fața locului inginerul Lungu, precum și un preot de la Episcopie;
– să se readucă de la Primărie cele trei clopote confiscate de autoritățile locale;
– la acea dată să se constituie comitetul parohial din care să facă parte și două familii din corpul didactic al Școlii de arte și meserii;
– să se întocmească un proces verbal asupra stadiului lucrărilor;
– să se constate toate agresiunile la care a fost supus călugărul;
– să se constate că ieromonahul rămâne un agent de propovăduire al ortodoxiei;
– călugărul să fie trimis și autorizat pentru a face colecte până la primăvară”¹.

În urma raportului întocmit de profesorul Domide, Episcopia l-a delegat pe preotul Simion Vasinca, care s-a deplasat la Sângeorz la data de 15 noiembrie 1925, întocmind, la rândul-i, un raport care confirma cele spuse de profesor².

La fel ca și călugărul, nici profesorul Domide nu a fost scutit de neplăceri, fiindu-i puse piedici de către organele administrative și bisericești greco-catolice locale. Văzându-se în asemenea situație, la data de 2 ianuarie 1926 întocmește un nou raport către Episcopie, în care arăta următoarele lucruri:

- „– s-a întocmit o adresă de către subprefect, cum că nu s-a dat concesiunea prealabilă la cererea înaintată către primărie;
– nu s-a anexat planul și devizul;
– adresa subprefectului trădează o ironie prin tonul care-l folosește, folosind expresia biserica lui Bâznog;
– faptele ce s-au petrecut în jurul edificării acestei biserici prin: oprirea oricărui zilier și muncitor în a lucra la biserică, interzicerea vânzării de piatră de către cariera din comună, provocarea unui scandal cu oameni beți care au furat clopotele de la biserică, ducându-le la Primărie;
– edificiul corespunde integral planului original”³.

La data de 12 iulie 1926, profesorul Anton Domide anunța Episcopia că biserica era terminată și că în termen de trei săptămâni să aibă loc sfințirea ei. Pentru a fi mai convingător, trimite un raport mai detaliat, la data de 12 august 1926, în care specifica:

- „– toate lucrările sunt gata pentru actul sfințirii;
– a descălecat în comună preotul Buzdug din Josenii Bârgăului care a intervenit pentru recuperarea clopotelor, dar fără niciun rezultat;
– s-a constituit un comitet format din douăsprezece doamne, aflate la Băi, care au întreprins cu o sinceritate și vitejie adevărată actul de recuperare al clopotelor la data de 12 august;
– la sfințire va sluji și protoiereul basarabean Teodosie Wolovey, rugând totodată, ca sfințirea să fie înfăptuită de protopopul de Bistrița, Grigore Pletosu”⁴.

¹ Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi*, Bistrița, Editura Charmides, 2010, pp. 56–57.

² *Ibidem*, p. 58.

³ *Ibidem*, pp. 58–59.

⁴ *Ibidem*, pp. 59–60.

Alexandru DĂRĂBAN

Actul de sfințire al Bisericii Ortodoxe, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, a avut loc la data de 15 august 1926, în prezența a aproximativ trei mii de locuitori, aceasta fiind prima biserică ortodoxă ridicată pe aceste meleaguri după 1918.

Acest fapt a fost evidențiat și de oficiosul Episcopiei, *Renașterea*, care menționa, printre altele, că „dacă s-a putut preda sfintei sale destinațiuni această biserică, în timp relativ scurt, este fără îndoială meritul și stăruința inimosului director al Școlilor Medii din Cluj, domnul profesor Anton Domide care, din încredințarea Consiliului Eparhial, a luat în mână frâiele conducerii lucrărilor de la biserică – pe lângă toate piedicile puse la cale din partea fraților greco-catolici – biserică prevăzută cu trei clopote și cu toate cele de trebuință, s-a terminat cu bine și e un semn bun pentru răspândirea ortodoxiei în acele părți¹. Comuna Sângeorzul Român e o puternică comună cu populație în majoritate greco-catolică și numai cu eforturi aproape supraomenești s-a putut ridica aceasta, prin stăruința prea-modestului ieromonah Bâznog, prin colectele făcute de acesta în toate ținuturile țării².

Văzând presiunile continue ale preotului Ilarion Boțiu îndreptate împotriva călugărului Bâznog, profesorul Anton Domide ia atitudine, convocând consiliul parohial local la data de 31 ianuarie 1928, în urma căruia se întocmește un document, pe care-l vor trimite Episcopiei, în care se menționează că:

„Subsemnații, cu respect, vă rog să binevoiți a dispune ca uzufructul bunurilor cumpărate de ieromonahul Ioachim Bâznog să treacă și de drept și de fapt asupra bisericii noastre ortodoxe din Sângeorz-Băi, cu atât mai vârtos că biserica între împrejurările de astăzi, nu dispune de nici un izvor de venit din care ar putea face față cheltuielilor materiale pretinse de buna întreținere a edificiului și de reprezentare a bisericii în mod demn. La cazul retrocedării dreptului de uzufruct, care rugăm să fie trecut și la cartea funciară, ne obligăm a suporta toate cheltuielile reclamate de buna întreținere a imobilelor, deci și primele de asigurare în conformitate cu asigurarea efectuată de Episcopie.

Având în vedere că administrarea bisericii noastre ca filie a parohiei Năsăud, prin preotul Ilarion Boțiu, ne aduce pagube atât în ordin material cât și de ordin moral, după cum urmează:

a) Domnia-sa, de câte ori descalecă la biserică, cere diurne pe care noi nu le putem plăti din lipsă de fonduri și venite;

b) De câte ori domnia-sa a fost în Sângeorz-Băi n-a rostit barem un cuvânt de consolidare a bisericii, privitor la constituirea consiliului parohial, încurajarea credincioșilor pe care îi avem și slăvirea bisericii pentru a câștiga credincioși noi, nu s-a ocupat și nici nu se ocupă de nevoile bisericesti sub nici un raport. Din aceste motive ne vedem siliți a vă cere, cu toată insistența, să binevoiți a ne scoate biserica de sub jurisdicția parohiei din Năsăud, căci nu înțelegem niciun amestec de organe care n-au cutezanța, nici credința de a propaga, ci numai de a se institui în beneficii.

Înțelegem să fim încurajați, dar nu conturbați în propaganda noastră de românizare pentru biserica noastră de obârșie.

Atât protopopiatul districtual, cât și domnul profesor de religie din Năsăud au dovedit un simț prea adaptat la mediul ambiant catolic din întreaga regiune.

¹ *Ibidem*, p. 61; a se vedea „Renașterea”, Cluj, 1926, nr. 35, pp. 5–6.

² *Ibidem*.

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880–1944)

Dacă și Veneratul Consistoriu concepe lucrurile astfel, legându-se de forme de birocrațism ierarhic, astfel, ne vedem condamnați și umiliți chiar din partea autorității noastre bisericești.

Sfințindu-se și instituindu-se a modestă bisericuță, noi avem perspectiva de cucerire, așteptăm, însă, în mod foarte firesc, ca să se facă demersurile la Comisia agrară pentru asigurarea unei clejii (clejă = teren) și pentru a elibera un carnet de reducere pe C.F.R. acelaia care a depus zeci de mii de lei din colecte.

Pentru înlăturarea acestor stări, binevoii a ne scoate de sub testamentul jurisdicțional de filie parohială și a ne aproba ca mănăstire, acordându-ne autonomia scrisă în regulamentele mănăstirești, împreună cu cel puțin doi călugări și un cantor, ca transformarea în mănăstire să se facă în modul curent.

În numele consiliului semnez, profesor Anton Domide, epitrop interimar, împreună cu toți înfăptuitorii Bisericii Ortodoxe Românești¹.

Datorită intervenției profesorului Anton Domide, dar și a ecourilor din presa vremii, lucrurile se vor așeza pentru puțină vreme².

Odată cu cedarea Ardealului, în toamna anului 1940, a trebuit să se refugieze clandestin la Timișoara, la familia fiului său. Acolo a lucrat ca dascăl la Liceul „Constantin Diaconovici-Loga”, până în anul 1942, când s-a pensionat.

În anul 1944, când Timișoara era ocupată de trupele Armatei Roșii, în familia sa a avut loc o tragedie. Mi-a fost mărturisită, recent, de un strănepot, care mi-a trimis și niște fotografii de familie. Unul dintre nepoții lui, Ardor Domide, de aproape patru anișori, alături de bona care avea grijă de el, au fost omorâți într-un accident de circulație, provocat de un camion condus de un șofer, beat la volan. Aceste momente triste au avut loc la data de 7 ianuarie 1944. Întâmplările l-au marcat profund, fapt ce reiese din versurile scrise pe crucea de la mormântul nepotului său:

„Te-ai rupt din vecinicia mare
Tu care-ai fost numai o clipă
Ca după o clipă de consolare
Să-l reîntâlnești pe tata-mare
Moșu”.

Și-a urmat nepotul în veșnicie după mai puțin de un an de zile, la 4 decembrie 1944. Pe crucea de la mormântul său stau înscrise cuvintele: „Nimic nu se pierde, totul se transformă”.

PS

Articolul de față a fost publicat și în revista „Arhiva Someșană”, Năsăud, 2021, pp. 151-175.

¹ Arhiva Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Adresa prof. Anton Domide către Episcopie din 31.01.1928.

² Articolul de față face parte din Alexandru Dărăban, *Pagini de ortodoxie sângeorzană*, Cluj-Napoca, Editura Mega, pp. 168–175.

DIN GRANIȚĂ

NĂSĂUDUL DE ALTĂDATĂ

- Spovedanii sub patrafir -

Dr. C. I. ȘOTEL

Grigore Pletosu

Veșnic tânăr și ferice, fără gânduri, fără griji, cu surâsul înflorit chiar și în somn pe buze, a trăit o viață cred de basm, nenea Grigore Pletosu.

Rar, enorm de rar, să ivesc chiar în o generație, atari indivizi zămisliți, atât de indiferenți, satisfăcuți sau fericiți, în orice situație, pe care nu-i atinge nici o furtună, oricât de năprasnică sau nemiloasă ar fi, pe care nu-i poate abate din făgașul caracteristic, intrinsec, nici un val de noroc sau bucurie, oricât ar fi de neașteptate, de dimensiuni și importanțe, capitole extraordinare.

Câți au năzuit să descopere enigma acestei firi excepționale, dar fără nici un rezultat, câți nu au apelat direct la nababul acestor tezaure inapreciabile, să le divulge secretul provenienței sau achiziționării lor, tuturor dând din umeri, le surâdea politicoș, parcă ar fi voit să le spună: cele rele, ale mele, le încui după zăbrele, cele bune, ca și strune, cântă-n suflet, ce le-aș spune.

Nici vorbă să fi fost un ipocrit sau fariseu, să fi atașat manifestări false, actoricești, cu tendințe sau scopuri premeditate sau egoiste. Privea în roz viața, cu sufletul boemului echilibrat și niciodată nu se lăsa influențat sau subjugat de inconvenientele sau violențele, jocului ei hapsân, capricios, savura temperat nectarul clipelor fericite, neuitând niciodată să păstreze și pentru ziua de mâine, din rezerva lor.

Dacă, pentru alții, era clopotul satului, pentru studenții săi era mai discret, ca mormântul. Niciodată și pentru orice bun lumesc, n-ar fi divulgat secretul, decât după ce pericolul era trecut și sabia lui Damocles era îndepărtată, la sigur, de pe capul făptuitorilor naivi, imprudenți sau ghinionști. Nu era student să nu-i fi mărturisit deraierea sau buclucul, indiferent de ce natură și, într-un fel sau altul, dacă era cazul, să nu-i fi cerut ajutorul, să iasă basma curată din cleștele unei eventuale încurcături, consumate pe neașteptate.

Scăldat în toate valurile vieții, dispunea de nenumărate chei miraculoase pentru soluționarea oricărei chestiuni și în tot momentul era gata să le pună la dispoziția apelantului, îngrijorat, de multe ori disperat, din cauza eventualelor urmări neplăcute.

Ca să nu trădeze, să nu apară complice, simula întotdeauna că nu înțelege, că e indiferent și

Dr. C. I. ȘOTEL

trecând brusc la alt subiect, povestea exemple din trecut, fie inventate, fie întâmplate, din care, cel cu musca pe căciulă, putea să descifreze analogia, dacă era isteț și aplicând-o în cauza proprie, să se strecoare cu obrazul nepătat.

Abia, atunci, întorcea moneda și cascadele de reproșuri, amenințări și morală, disecau cu de-amănuntul ființa victimei, pentru ca nu peste mult, părintește, să fie uitate toate, să intre în făgașul normal.

Puntea tainică de intervenție automată între elevi și profesori sau alți intelectuali dușmănoși, secanți și răi, era totdeauna fie iertatul și iubitul profesor nenea Grigore, care avea totdeauna curajul să intervină pe loc, când gluma se prea îngroșă, când lua un aspect de persecuție nemeritată, eclatantă, când acuzatorul nu se lăsa convins și pretindea satisfacție momentană, indiferent de urmările, eventual, dezastruoase, pentru cei dintâi și, cu deosebire, pentru părinții lor.

În asemenea cazuri, nu se sfia să răscolească trecutul, să arunce în față cerberilor neînduplecați păcatele mari și mici, să le amintească de tinerețea lor, să-i forțeze să-și analizeze obiectiv manifestările de odinioară, pe care știa să le prezinte mai grave, mai reprobabile, mai vrednice de corecțiuni drastice, exemplare. Fără considerare, dezvăluia atunci intimități rușinoase, condamnable, ba chiar degradante, în harul și aprobarea celor prezenți. filmul înșira neîntrerupt poznele făcute, deraierile suferite, gardurile sărite, războaiele purtate, fustele deochiate, cu un cuvânt, nostimada scandalurilor din trecut până în acel moment.

Ca prin farmec, gurile amuțeau subit, în față, ca să înjure mișelește pe la spate pe cel ce cutezase să le frece nasul, să arunce în vileag adevărul, pe șleau, fără cruțare.

Caracteristic de altmintrelea, că toți acei cu musca pe căciulă sau cu trecutul volburat, erau cei mai extremiști exponenți ai ordinii, disciplinei și moralității, cei mai refractari oricărei indulgențe, cei mai demonici opresori, chiar și a celei mai nevinovate libertăți.

Era, binisor, picant la vorbă și nu se ferea niciodată de glume sau istorisiri senzaționale, cu sens dublu, piperat.

Câți dintre foștii mei conșcolari nu vor fi cuprinși, încă și astăzi, de accesesele unui râs sincer și înviorător, când își va aminti de explicațiile hazlii, specifice, despre modă, tablouri, asociație de idei, impertinență în celeritate, etc.

Păcat, că o peană măiastră nu a prins și eternizat toate sclipirile de gândire, istorisite sugestiv, care s-au pierdut în van, în paguba literaturii comice românești.

Profesor de religie ortodoxă, română și filosofie, pretindea enorm de mult, cu deosebire de la aceia care erau mai slabi la alte studii.

„Dacă te car în spate, eu... pretind să-mi fii în clar cu materialul ce-l propun, să știi mai mult decât alții, altfel te dau de-a berbeleaca, de nu te mai ridică nici chiar o ciurdă de boi”.

Nu existau regulamente ori legi scrise, dar era o înțelegere reciprocă între profesori, că acel elev care era slab la un studiu, dar avea înclinare spre altele „să-i treacă cu vederea”, dar în schimb să i se pretindă, cu mult mai mult, din celelalte.

Dacă n-ar fi fost așa, fie iertatul Badea Gheorghe și câți alții, n-ar fi absolvit vreodată, nici chiar patru clase de liceu și neamul românesc nu s-ar fi putut mândri cu un semănător de ogoare noi în literatură, ca un geniu de talia lui Coșbuc.

Fără talent la matematici, slab din latină, a eternizat încă atunci șicanele profesorului pentru cel din urmă studiu, în versuri, care circulau din gură în gură pe vremurile noastre.

„O Horaț, poet latin,
Îmi ești dat spre mare chin,
Prin a tale versuri grele,
Îmi scurtezi zilele mele...

Dar Horațiu de la masă,

GRIGORE PLETOSU

Cu cap mic și barbă deasă,
Cu ochi negri, scânteietori,
Când îl vezi te iau fiori.

(striga) N-ai învățat! Șezi voinice,
Nu mai știi nimic a zice,
În foc cu cartea și te cară,
Ești numai decât fără.

Blăstămați și-afurisiți,
Furați numai pe părinți”.

N-au trecut, apoi, nici trei decenii și, cine altul, decât badea Gheorghe, a dovedit tuturor că știe chiar mai multă latină decât fostul său profesor secant, traducând „Eneide” a lui Virgiliu, în versuri nepieritoare.

Vreo câțiva ani, fiind și profesor de canto, a năzuit din răspuțeri să reînvie, cu deosebire, cântecele eroice ale trecutului, scoase intenționat din circulație, de scâncetele moderne, erotice, de proveniență dubioasă, cu timbru și armonie curat mahalagesc.

Era convins ca nimeni altul, pe acele vremuri, de importanța capitală a cântatului, clasificându-l între principalele izvoare neprețuite, care au ținut pe vremuri sufletul românesc și l-au dus din biruință în biruință, spre solidaritatea națională, chiar peste și că alătura de alte condițiuni tot aceste, vor trebui să întrupe visul unității naționale de mai târziu.

Cu ocaziunea orei de canto, dar cu deosebire la domiciliul elevilor încartiruiți, în camerele din ograda lui, cântecele eroice: *Auzi Buciumul*, *Hora de la Plevna*, *Hora Unirii*, *Limba Românească*, *Marșul Basarabiei*, *Trecerea Armatei Române peste Dunăre*, *Trecerea Dunării*, *Trei culori*, apoi doine și colinzi, au fost scoase de sub cenușa uitării și dispersate din nou în toate colțurile Ardealului de elevii liceului năsăudean.

Nu era petrecere cu dans la care, în pauza de la miezul nopții, să nu fi comandat lăutarilor să cânte melodii naționale, fără a se sinchisi de eventuala prezență a prim-pretorului sau a altor organe oficiale, reprezentante ale puterii de stat¹.

Iar ca să vă puteți face o idee clară despre omnipotența unui prim-pretor de pe acele vremuri, amintesc răspunsul țiganului din poveste:

- Măi cioară, fugi la dracu și te ascunde, să nu dea peste tine încălțatul împărat!
- Hm?... Cum ai zis, să fug? Doar nu vine Măria sa Folszolgăbifău (prim-pretor).

De ce?

Avea o voce dulce, duioasă, de tenor secund, care devenea și mai minunată, prin textul expresiv, adunând participanții în sala alăturată, unde, în jurul mesei lui, acompaniau entuziasmați, cu gândurile represite peste barierele hotarelor, spre visul ce mijea tot mai puternic, să devină realitate.

Să înșiri și neplăcerile și discuțiile pătimașe, care le avea câteodată, din această cauză, cred că e de prisos, dar necondiționat trebuie să accentuez că atari manifestări erau încadrate în paragrafii codului penal și niciodată nu puteai ști dacă în primul moment nu erai înhățat și prezentat plocon procurorului pentru nițel frecuș patriotic, dacă nu cumva așezat după gratii pentru iredentism, pentru atentat la integritatea statului sau rebeliune, ca să ți se dea ocazia să meditezi asupra dreptății ungurești, în speranța că ți se va răcori nițel avântul național.

Asemenea celorlalți colegi ai săi, înșirați, atribuia o importanță deosebită selecționării elevilor,

¹ *Plaiuri Năsăudene*, București, Anul II, 1944, nr. 20-21, p. 3.

Dr. C. I. ȘOTEL

bazat numai pe psio-nobilitățile sau psio-sublimitățile necondiționat prezente, de la care normă nu s-ar fi abătut niciodată, în nici o împrejurare, pentru orice bun de sub soare.

De câte ori nu-și bătea joc, ulterior, de unii din profesorii contemporani, de regulă cei mai tineri, cu alte convingeri, chiar opuse, când viitorul evidenția eclatant că calitățile mentale, oricât de excepționale ar fi, nu sunt balanța exclusivă pentru justificarea clasificării eminente a unui individ.

„Nu ți-am ceterat frate întru catedră proverbele geniale ale țaranului nostru și cu toate acestea n-ai vrut să mă ascuți și să te conformezi, spre satisfacția d-tale și binele tuturor. Sper, te-ai convins acum, că așchia nu sare departe de tăietor, că din coadă de câine nu faci sită de mătase, că năravul din fire n-are lecuire, că capra sare masa, iada sare casa, apoi chiar turnul bisericii, când o mai dresei, o școlarișești, fie cât de puțin.

Ehei, dragul meu!... Profesorul e o vocație, e cea mai grea și mai responsabilă carieră cu care, nici una nu se poate asemăna, dar nu se mărginește numai la prezențe punctuoase, la explicații clare și inteligente și la imaginarea și disecarea metodică și conștientă a materialului de către elevi, ci în prima linie, trebuie să scruteze obiectiv și infailibil secretele, oricât de voalate ar fi, ale sufletului acestora. Altmintrelea, liceul se reduce la o pepinieră de neonorocire a familiei, a societății și a neamului”.

Pentru elevii săi, Grigore Pletosu n-a fost profesor în sensul explicativ al noțiunii, ci mai mult, un conșcolar mai bătrân, un povățuitor sincer și dibaci, un apărător intransigent, cu autoritate nediscutată.

N-a cunoscut ce-i ura, cu atât mai puțin răzbunarea, fire de boem incorigibil, se bucura de fericirea aproapei și se întrista alături de cel năpăstuit, când ghearele nenorocului în înhățau nemilos.

Dar și de gura lui, să te fi ferit sfântul, când o cauză oarecare, începea a te melița, căci nici puzderii nu se mai alegea din liniștea vieții tale.

În capul său mare, ascuns în bogăția pletelor de preot ortodox, se ascundea sub fruntea înaltă, o minte ageră, completată cu cunoștințe multiple și cu o disciplină filosofică de admirat, care era capabilă să discute orice problemă, clarificat fiind printre cei mai dotați profesori ai liceului din Năsăud.

Înzestrat, apoi, și cu un talent oratoric de invidiat, captiva auditoriul la orice serbare și la toate ocaziunile, prin frumusețea impecabilă a limbii, prin măreția ideilor și acompaniamentul artistic, al mimicii și gesturilor naturale.

N-a fost grănicer, dar s-a identificat sincer cu toate aspirațiile și tendințele acestora, combătând dezinteresat, dar energic, orice încetare de subminare a fortăreței cătanelor negre, indiferent din care parte ar fi venit.

A fost simpatizantul elevilor, răsfățatul societății și favoritul țaranilor someșeni.

Atotputernicia l-a învrednicit să vadă, întrupat, visul milenar, să se bucure, mai aproape două decenii, de o viață liniștită, în hotarele întregite ale României Mari.

S-a stins octogenar, fără lacrimi și dureri, împăcat cu gândul că a dăruit din belșug multor generații comori neprețuite, din sufletul și mintea sa¹.

¹ *Ibidem*, p. 9.

FAMILII DE PREOȚI GRECO-CATOLICI DIN ȚARA
NĂSĂUDULUI, 1700 – 1948

Familia Cornea din Romuli

DR. Elisabeta SCURTU

Matricolele parohiale greco-catolice al comunei Romuli încep în anul 1807 cu semnătura preotului Ioan Cornea, care a slujit în localitate până în anul 1831. Acesta a avut cinci copii, pe George, Roman, Ioan, Vasile și o fată Nastasia.

Din anul 1831 la altarul bisericii din Romuli a slujit fiul său, Roman Cornea, păstorind, cu foarte puține întreruperi, până în februarie 1879. Roman Cornea s-a născut în 9 martie 1806 în Romuli și a fost hirotonit în 16 aprilie 1831, prin Samuil Vulcan.

În 1851 a intrat în atenția Vicariatului pentru mai multe abuzuri săvârșite, fiind acuzat printre altele și de beție. Alături de cantorul din Telciu, care era acuzat că a luat bani din lada bisericii fără știrea preotului, cei doi au fost escortați de jandarmi de-a lungul satelor Telciu, Hordou, Salva și Năsăud. Investigația făcută împotriva sa a arătat că obișnuia să petreacă mult timp în crâșmă și să bea, apoi să facă scandal¹. Nu au fost singurele „păcate” ale preotului. În 1856, judele Ion Morariu din Romuli era nemulțumit de purtarea aceluiși preot, acuzându-l de câteva incidente neplăcute, în timpul cărora preotul i-ar fi strigat cuvinte defăimătoare chiar în biserică, apoi pe stradă, denumindu-l mișel, flămând și adus de ape, iar apoi l-ar fi și afurisit². A amintit de o altă întâmplare în care l-ar fi bătut pe un țigan cu numele Ignat Baran până i-a dat sângele³. Preotul a respins primele acuze, însă în cazul lui Baran, surprinzător, nu doar că a recunoscut cele relatate, dar le-a mai și justificat. Bărbatul îi era dator cu zile de lucru, dar n-a vrut să muncească, prin urmare a fost „silit a-l plesni cu o nuia peste cap, care de la cei mai mulți în toate zilele și capătă”⁴.

În general slujirea în comunitatea din Romuli a fost modestă, și ca părinte spiritual și ca administrator al bisericii. Mai tot timpul era în urmă cu întocmirea hârtiilor care i se cereau.

Referitor la familia sa, știm că a fost căsătorit cu Floarea, iar împreună au avut pe: Ioan, născut în 24 februarie 1832⁵; Firoana, născută în 20 aprilie 1833⁶; alt fiu Ioan, cel mai probabil copilul cu același nume a murit de mic, născut în 27 iulie 1836⁷; Demeter, născut în 15 august 1837⁸; George, născut în 22 martie 1839⁹; Fironia, născută în 20 octombrie 1840¹⁰ și măritată cu Vasile Terente; Vasile, născut în 6 aprilie 1843¹¹. În 1876, în „informațiunea preotului” a amintit doar trei dintre ei, pe un băiat care era medic în Vișeu de Sus, unul că-

¹ANBN, fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 40, f. 1 v-r.

²*Ibidem*, dosar 85, f. 29 v-r.

³*Ibidem*.

⁴*Ibidem*, ff. 33-34.

⁵ANBN, fond *Colecția registrelor parohiale greco-catolice de stare civilă*, registrul 1027, f. 8 v.

⁶*Ibidem*, f. 10.

⁷*Ibidem*, f. 11 v.

⁸*Ibidem*, f. 12 v.

⁹*Ibidem*, f. 14.

¹⁰*Ibidem*, f. 15.

¹¹*Ibidem*, f. 16 v.

DR. ELISABETA SCURTU

sătorit și „econom” și încă o fiică¹.

Preoteasa Floarea Cornea a murit în 31 ianuarie 1871, în vârstă de 59 de ani, de boală de apă². Roman Cornea a slujit în biserica greco-catolică din Romuli până la data morții sale, petrecută în 14 martie 1879, la 73 de ani³.

Dintre urmașii săi știm că, în 7 martie 1864, Veronica sau Fironia s-a măritat cu Vasile Terente, gospodar cu stare din sat, în vârstă de 30 de ani, fiind cununați de preotul Sebastian Coșbuc. În dreptul lor matricula cununaților păstrează însemnarea preotului local care menționează că cei doi „s-au cununat cu licență de la Regiment din 16 martie 1863, nr. 1301, din Viena”⁴.

Vasile Terente era un om înstărit, avea mai multe proprietăți, era cantorul bisericii din sat, iar la un moment dat a ajuns primar. Împreună cu fata popii a avut o familie numeroasă: Alexandru, s-a născut în 1 iulie 1876⁵; Ioana, născută în 16 noiembrie 1877⁶; Ioan, născut în 20 aprilie 1879⁷ decedat în 1881 de vărsat; Dumitru, născut în 1 decembrie 1881⁸; Onița, decedată la 14 ani de tifus în 4 martie 1876⁹; Floarea, decedată în 27 mai 1881, la șapte ani de vărsat¹⁰; Fircu, născută în 19 septembrie 1867¹¹, moartă în primul an de viață din cauza gutei; Maria, născută în 15 septembrie 1869¹²; gemenele Ana și Flore, născute în 12 noiembrie 1872¹³, dintre care Ana a murit în anul următor de tusă, murind probabil și sora geamănă din vreme ce în 1 august 1874 s-a născut o altă Flore¹⁴. Din păcate, nu avem date concrete despre Domnica, o altă fiică, prin căsătoria căreia familia Cornea s-a înrudit cu familia preoțească Chita.

Realizările materiale și profesionale ale copiilor au fost interesante. Cel mai mare băiat, Alexandru, ajuns vicenotar, apoi notar în Romuli, s-a însurat cu Ana Coman care provenea dintr-o familie de preoți din Moisei. Ioana s-a măritat la 23 de ani cu Gavrilă Timișiu, de 32 de ani, notar diplomat în Borșa Marmației, în 19 februarie 1900¹⁵. În 20 noiembrie 1882, Domnica, fata lui Vasile Terente de 17 ani, s-a măritat cu teologul Paul Chita, fiul preotului Dumitru Chita din Nimigea Ungurească¹⁶. Tânărul preot a slujit în Romuli imediat după căsătoria sa, din mai 1883 până în ianuarie 1908, fiind înlocuit uneori de cumnatul său, preotul Pompei Făgărășianu, de tatăl său, sau de preotul Valeriu Mureșan din Telciu. După cum am mai amintit deja, alături de soția sa Domnica a avut trei copii: Aurelia, Vasile și Victoria. Dintre aceștia, a supraviețuit doar Aurelia care s-a căsătorit cu avocatul

¹ANBN, fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 369, f. 104.

²Idem, fond *Colecția registrelor parohiale greco-catolice de stare civilă*, registrul 1028, ff. 67-68.

³*Ibidem*, registrul 1029, ff. 117-118.

⁴*Ibidem*, registrul 1034, ff. 10-11.

⁵*Ibidem*, registrul 1029, ff. 31-32.

⁶*Ibidem*, ff. 36-37.

⁷*Ibidem*, ff. 40-41.

⁸*Ibidem*, ff. 49-50.

⁹*Ibidem*, ff. 112-113.

¹⁰*Ibidem*, ff. 123-124.

¹¹*Ibidem*, registrul 1028, ff. 28-29.

¹²*Ibidem*, ff. 32-33.

¹³*Ibidem*, ff. 39-40.

¹⁴*Ibidem*, registrul 1028, ff. 45-46.

¹⁵*Ibidem*, registrul 1034, ff. 41-42.

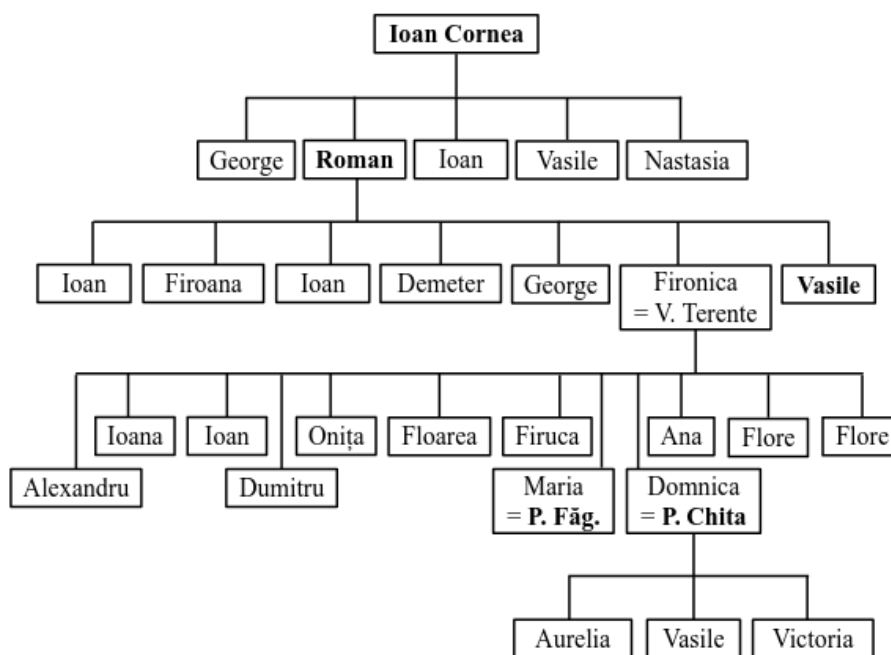
¹⁶*Ibidem*, registrul 1029, ff. 6-7.

FAMILII DE PREOȚI GRECO-CATOLICI DIN ȚARA NĂSĂUDULUI, 1700 – 1948
Familia Cornea din Romuli

Aurel Szabo, fiu de preot.

Revenind la familia lui Vasile Terente, Maria s-a măritat în 30 ianuarie 1890 cu tânărul teolog din Tăure, Pompei Făgărășianu¹, fiul preotului din Tăure și protopop de Beclean, Mihail Făgărășianu și soția sa Iuliana. Alaiul nașilor arată importanța socială a familiei, participând cumnatul miresei, preotul Paul Chita, avocatul Ioachim Mureșan, Ernia Cornia din Vișeu de Sus, preotul protopop Ioan George din Săcelul Marmației, cununia fiind oficiată de preotul Vasile Dumbravă.

Nici despre Vasile, unul dintre fiii preotului Roman Cornea, nu știm foarte multe. În 3 noiembrie 1863, tatăl său îi scria vicarului Grigore Moisil, cerând pentru anul școlar 1863-1864, ca fiul său, Vasile, care era elev în clasa a VII-a de gimnaziu la Blaj, să beneficieze de stipendiu². Aceași rugămințe a repetat-o în 23 noiembrie și elevul în cauză, cerând să fie sprijinit material, tatăl său având o situație materială modestă³. Aici documentele privitoare la soarta sa se întrerup brusc. Vom fi în stare să reconstituim următoarele etape din viața tânărului abia când vom descoperi surse noi, cert este că nu l-am întâlnit printre preoții din zona la care ne referim⁴.

Schia genealogică a familiei Cornea din Romuli

¹*Ibidem*, ff. 7-8.

²Mirela Andrei, *op.cit.*, p. 156.

³*Ibidem*, p. 157.

⁴ Acest articol face parte din cartea recent apărută, intitulată *Familii de preoți greco-catolici din Țara Năsăudului 1700-1948*, Cluj-Napoca, Editura Mega, pp. 146-149. Mulțumim autoarei pentru bunăvoința arătată în publicarea acestui fragment din carte.

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Număr curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat	A luat parte la mișcări impuse de război			
						Chemat fiind			A fost refugiat
						La partea activă, ca soldat pe front	La partea sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc	Pentru a fi arestat sau internat	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Rus Ion I. Costan	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
2	Rus Vasile I. Costan	idem	idem	sergent	-	X	-	-	-
3	Rus Gavrilă I. Costan	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
4	Cosmi Dumitru	idem	idem	caporal	Bronz	X	-	-	-
5	Cosmi Ioan	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
6	Talpoș Pinte	idem	ziler	idem	-	X	-	-	-
7	Timoce Vasile I. N.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
8	Monița Ezechil	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
9	Câmpan Ion I. George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
10	Moldovan George	idem	idem	plutonier	Argint II Bronz	X	-	-	-
11	Timoce Calistru	idem	idem	caporal	Bronz	X	-	-	-
12	Turlaș George	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
13	Bulz Vasile I. Tănase	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
14	Timiș Nicolae	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-

Tabloul nominal cu locuitorii români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

15	Timiș Vasile	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
16	Cârstea Terente	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
17	Ivan Filip	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
18	Slăvița George	idem	faur	idem	-	X	-	-	-
19	Timoce Chelement	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
20	Romanese George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
21	Timoce Ion I. Moise	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
22	Bontea Dumitru	idem	idem	sergent	Argint II Bronz	X	-	-	-
23	Moga Ion	idem	ziler	soldat	-	X	-	-	-
24	Bulz Sevestean	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
25	Ganea Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1						25	-	-	-
26	Ganea Gavrilă	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
27	Curtuiuş Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
28	Bulz Nicolae I. Dorotei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
29	Bulz Vasile I. Doroftei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
30	Curtuiuş Petru	idem	idem	sergent	-	X	-	-	-
31	Curtuiuş Augustin	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
32	Telcean Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
33	Hojda Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
34	Bob Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
35	Muscan Petru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
36	Barat								
37	Barat								
38	Bârta Pavel	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
39	Cilian Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
40	Cilian Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
41	Târnovan Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
42	Barat								
43	Barat								
44	Barat								
45	Ştefoi Sevestean	Romuli	ziler	soldat	-	X	-	-	-
46	Ştefoi Gavrilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
47	Cilian Grigore	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
48	Barat								
49	Bulz Ilie I. Cel(ement)	Romuli	plugar	soldat	Bronz	X	-	-	-
50	Ştefoi George	idem	ziler	idem	-	X	-	-	-
51	Bulz Luca	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
52	Bârta Ilie	idem	ziler	idem	-	X	-	-	-
53	Bulz Pantelimon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

54	Barat								
	TOTAL PAGINA 1+2					47	-	-	-
55	Muntean Ion	Ieud-MM	tâmplar	soldat	Argint II Bronz	X	-	-	-
56	Sandor Simion	Romuli	ziler	soldat	-	X	-	-	-
57	Barat								
58	Barat								
59	Heidel Iosif	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
60	Barat								
61	Barat								
62	Timoce Irimei	Romuli	plugar	sergent	-	X	-	-	-
63	Bulz Victor	idem	ziler	soldat	-	X	-	-	-
64	Bulz Vasile I. Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
65	Bulz Alexandru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
66	Moldovan Simion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
67	Bulz Dumitru I. M.	idem	idem	caporal	Bronz	X	-	-	-
68	Bulz George I. Maftai	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
69	Bulz Vartolomei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
70	Telcean Chelement	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
71	Bulz Dumitru I. Cost.	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
72	Moldovan Ion I. Toader	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
73	Moldovan Indrei	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
74	Barat								
75	Miți Nicolae	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
76	Curtuiuș Alexandru	idem	ziler	idem	-	X	-	-	-
77	Miți Vasile I. Iacob	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
78	Telcean Gavrilă I. D.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
	TOTAL PAGINA 2+3					66	-	-	-
79	Cincu Nicolae	Romuli	ziler	soldat	-	X	-	-	-
80	Cincu Tănase	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
81	Ștefoi Petre	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
82	Muscan Sevestean	idem	plugar	idem	-	X	-	-	-
83	Cira Ion I. Ștefan	idem	ziler	idem	-	X	-	-	-
84	Barat								
85	Barat								
86	Bulz Ion I. Dumitru	Romuli	ziler	soldat	-	X	-	-	-
87	Barat								
88	Rus George Turdean	Romuli	ziler	soldat	-	X	-	-	-
89	Ostace Vasile I. Filon	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
90	Ostace Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
91	Ivan Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
92	Peter Gavrilă	Săcel	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

93	Barat								
94	Barat								
95	Telcean Dumitru	Romuli	ziler	soldat	-	X	-	-	-
96	Dologa George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
97	Peter Dumitru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
98	Moğa Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
99	Petri Costan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
100	Barat								
101	Miți Ioan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
102	Peter Ioan I. Nic.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
103	Rus Ion I. Mitrof.	idem	plugar	caporal	Bronz	X	-	-	-
104	Ștefoi Nicolae	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
105	Curtuiuş Nicolai	idem	idem	fruntaş	Bronz	X	-	-	-
106	Monița Gavrilă	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
107	Romanesi Nicolai	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 3+4						89	-	-	-
108	Apostol Tănase	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
109	Pintican Nicolae	Tiha Bărgăului	brigadier	soldat	-	X	-	-	-
110	Barat								
111	Apostol Gavrilă	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
112	Apostol Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
113	Petrici Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
114	Cilian Petru	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
115	Apostol Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
116	Apostol Mihăilă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
117	Rus Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
118	Bulz Tănasă	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
119	Ivan Ilie	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
120	Bârsan George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
121	Romanese Ștefan	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
122	Gretiniuc Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
123	Muscan Dumitru	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
124	Bulz Ion I. Cost.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
125	Rus Ion I. Bazil	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
126	Cilian Filip	idem	idem	idem	Bronz	X	-	-	-
127	Ivan George	idem	idem	caporal	Argint II	X	-	-	-
128	Moldovan Ion	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
129	Sauca Sevestean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
130	Sauca George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
131	Fortun Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
132	Bulz Ion I. Iustin	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
133	Bulz Vasile I. Alex.	idem	idem	caporal	-	X	-	-	-
134	Rus Ion I. Pavel	idem	idem	soldat	-	X	-	-	-
135	Bulz Dumitru I. Alex.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-

Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 ca parte activă, ca soldați pe front și ca parte sedentară, pentru servicii auxiliare sau mobilizat pe loc

136	Bulz Vasile I. Dumitru	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5						117	-	-	-
137	Monița Ion	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
138	Bârta Sevestean	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
139	Timoce Vasile	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
140	Bulz Vasile I. Cost.	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
141	Bârta Nicolae	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
142	Ivan Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
143	Ganea Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
144	Ostace George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
145	Pop Iacob	Rebrișoara	Notar comunal	elev plutonier	-	X	-	-	-
146	Miți George I. Iacob	Romuli	plugar	soldat	-	X	-	-	-
147	Timoce Petre	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
148	Herța Ion	Mocod	idem	idem	-	X	-	-	-
149	Rus Costan a Maria	Romuli	idem	idem	-	X	-	-	-
150	Pleș Vasile	Săcel	idem	idem	-	X	-	-	-
151	Rus Vasile Strâmturean	Strâmtura	idem	idem	-	X	-	-	-
152	Maftel Apostol	Romuli	idem	idem	-	-	X	-	-
153	Șușca Pavel	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
154	Șușca Ion	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
155	Man George	idem	idem	idem	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 4+5						135	1	-	-

Cu acea observare se încheie cum că numărul curent nu e real (s-au sărit cu numerotarea de la 82 la 84 și de la 111 la 116), fiind de fapt 136 poziții, deoarece din eroare sau indus și de altă naționalitate, care s-au șters.

Romuli la 20 ianuarie 1922

Ezechil Curtuiuș - primar, Iacob Pop – notar comunal, Gavril Bichigean – preot, Costan Rus – plugar.

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Număr curent	Numele și prenumele	Soarta îndurată în timpul războiului						În urma decedatului sau dispărutului a rămas	
		Mort pe câmpul de luptă	Mort în temniță, părăsire, în spital în urma bolilor sau rănilor	S-a reîntors acasă			Dispărut	Văduvă	Numărul orfanilor
				Ca invalid	Rănit, bolnav, însă în prezent e sănătos	Deplin sănătos			
1	2	11	12	13	14	15	16	17	18
1	Rus Ion I. Costan	-	-	-	-	X	-	-	-
2	Rus Vasile I. Costan	-	-	-	-	-	X	1	2
3	Rus Gavrilă I. Costan	-	X	-	-	-	-	1	1
4	Cosmi Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
5	Cosmi Ioan	-	-	-	-	-	X	-	-
6	Talpoș Pinte	-	-	X	-	-	-	-	-
7	Timoce Vasile I. N.	-	-	X	-	-	-	-	-
8	Monița Ezechil	-	-	-	-	X	-	-	-
9	Câmpian Ion I. George	-	-	-	-	-	X	-	-
10	Moldovan George	-	-	-	-	X	-	-	-
11	Timoce Calistru	-	-	-	-	X	-	-	-
12	Turlaș George	-	-	-	-	X	-	-	-
13	Bulz Vasile I. Tănase	-	-	-	-	X	-	-	-
14	Timiș Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război
Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

15	Timiș Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
16	Cârstea Terente	-	-	-	-	-	X	-	3
17	Ivan Filip	-	-	X	-	-	-	-	-
18	Slăvița George	-	-	-	-	-	X	1	2
19	Timoce Chelement	-	-	-	-	X	-	-	-
20	Romanese George	-	-	-	-	X	-	-	-
21	Timoce Ion I. Moise	-	-	-	-	X	-	-	-
22	Bontea Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
23	Moga Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
24	Bulz Sevestean	-	-	-	-	X	-	-	-
25	Ganea Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
TOTAL PAGINA 1		-	1	3	-	16	5	3	8
26	Ganea Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
27	Curtuiuş Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
28	Bulz Nicolae I. Dorotei	-	-	-	-	-	X	1	3
29	Bulz Vasile I. Doroftei	-	-	-	-	X	-	-	-
30	Curtuiuş Petru	-	-	-	-	X	-	-	-
31	Curtuiuş Augustin	-	-	-	-	X	-	-	-
32	Telcean Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
33	Hojda Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
34	Bob Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
35	Muscan Petru	-	-	-	-	X	-	-	-
36	Barat								
37	Barat								
38	Bârta Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-
39	Cilian Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
40	Cilian Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
41	Târnovan Simion	-	-	-	-	X	-	-	-
42	Barat								
43	Barat								
44	Barat								
45	Ştefoi Sevestean	-	-	-	-	X	-	-	-
46	Ştefoi Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
47	Cilian Grigore	-	-	-	-	X	-	-	-
48	Barat								
49	Bulz Ilie I. Cel(ement)	-	-	-	-	X	-	-	-
50	Ştefoi George	-	-	X	-	-	-	-	-
51	Bulz Luca	-	-	-	-	X	-	-	-
52	Bârta Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
53	Bulz Pantelimon	-	-	-	-	X	-	-	-
54	Barat								
TOTAL PAGINA 1+2		-	1	4	-	36	6	4	11
55	Muntean Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
56	Sandor Simion	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război
Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

57	Barat								
58	Barat								
59	Heidel Iosif	-	-	-	-	X	-	-	-
60	Barat								
61	Barat								
62	Timoce Irimei	-	-	-	-	X	-	-	-
63	Bulz Victor	-	-	-	-	X	-	-	-
64	Bulz Vasile I. Dumitru	-	-	-	-	-	X	-	2
65	Bulz Alexandru	-	-	-	-	X	-	-	-
66	Moldovan Simion	-	-	-	-	-	X	1	2
67	Bulz Dumitru I. M.	-	-	-	-	X	-	-	-
68	Bulz George I. Maftai	-	-	-	-	X	-	-	-
69	Bulz Vartolomei	-	-	-	-	X	-	-	-
70	Telcean Chelement	X	-	-	-	-	-	1	2
71	Bulz Dumitru I. Cost.	X	-	-	-	-	-	1	2
72	Moldovan Ion I. Toader	-	-	-	-	X	-	-	-
73	Moldovan Indrei	-	-	-	-	X	-	-	-
74	Barat								
75	Miți Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
76	Curtuiuș Alexandru	-	-	-	-	-	X	1	2
77	Miți Vasile I. Iacob	-	-	-	-	X	-	-	-
78	Telcean Gavrilă I. D.	-	-	-	-	X	-	-	-
	TOTAL PAGINA 2+3	2	1	4	-	50	9	8	21
79	Cincu Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
80	Cincu Tănase	-	-	-	-	X	-	-	-
81	Ștefoi Petre	-	-	-	-	-	X	-	-
82	Muscan Sevestean	-	-	-	-	-	X	-	-
83	Cira Ion I. Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
84	Barat								
85	Barat								
86	Bulz Ion I. Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
87	Barat								
88	Rus George Turdean	-	-	-	-	X	-	-	-
89	Ostace Vasile I. Filon	-	-	X	-	-	-	-	-
90	Ostace Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
91	Ivan Dumitru	-	-	X	-	-	-	-	-
92	Peter Gavrilă	-	-	X	-	-	-	-	-
93	Barat								
94	Barat								
95	Telcean Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
96	Dologa George	-	-	-	-	X	-	-	-
97	Peter Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
98	Moga Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-
99	Petri Costan	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război
Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

100	Barat								
101	Miți Ioan	-	-	-	-	-	X	1	1
102	Peter Ioan I. Nic.	-	-	-	-	-	X	1	2
103	Rus Ion I. Mitrof.	-	-	-	-	X	-	-	-
104	Ștefoi Nicolae	-	-	X	-	-	-	-	-
105	Curtuiuș Nicolai	-	-	-	-	X	-	-	-
106	Monița Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
107	Romanesi Nicolai	-	-	-	-	X	-	-	-
	TOTAL PAGINA 3+4	2	1	8	-	65	13	10	24
108	Apostol Tănase	-	-	-	-	X	-	-	-
109	Pintican Nicolae	-	-	X	-	-	-	-	-
110	Barat								
111	Apostol Gavrilă	-	-	-	-	X	-	-	-
112	Apostol Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
113	Petrici Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
114	Cilian Petru	-	-	-	-	-	X	-	-
115	Apostol Nicolae	-	-	-	-	-	X	1	2
116	Apostol Mihăilă	-	-	X	-	-	-	-	-
117	Rus Ștefan	-	-	-	-	-	X	-	-
118	Bulz Tănăsă	-	-	-	-	X	-	-	-
119	Ivan Ilie	-	-	-	-	X	-	-	-
120	Bârsan George	-	-	-	-	X	-	-	-
121	Romanese Ștefan	-	-	-	-	X	-	-	-
122	Gretiniuc Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
123	Muscan Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
124	Bulz Ion I. Cost.	-	-	-	-	X	-	-	-
125	Rus Ion I. Bazil	-	-	-	-	X	-	-	-
126	Cilian Filip	-	-	-	-	X	-	-	-
127	Ivan George	-	-	-	-	X	-	-	-
128	Moldovan Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
129	Sauca Sevestean	-	-	-	-	X	-	-	-
130	Sauca George	-	-	-	-	X	-	-	-
131	Fortun Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
132	Bulz Ion I. Iustin	-	-	-	-	X	-	-	-
133	Bulz Vasile I. Alex.	-	-	-	-	X	-	-	-
134	Rus Ion I. Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-
135	Bulz Dumitru I. Alex.	-	-	-	-	X	-	-	-
136	Bulz Vasile I. Dumitru	-	-	-	-	X	-	-	-
	TOTAL PAGINA 4+5	2	1	10	-	88	16	11	26
137	Monița Ion	-	-	-	-	X	-	-	-
138	Bârta Sevestean	-	-	-	-	X	-	-	-
139	Timoce Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-
140	Bulz Vasile I. Cost.	-	-	-	-	X	-	-	-
141	Bârta Nicolae	-	-	-	-	X	-	-	-

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Romuli care au luat parte la Primul Război
Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

142	Ivan Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-	
143	Ganea Ion	-	-	-	-	X	-	-	-	
144	Ostace George	-	X	-	-	-	-	-	-	
145	Pop Iacob	-	-	-	-	X	-	-	-	
146	Miți George I. Iacob	-	-	-	-	X	-	-	-	
147	Timoce Petre	-	-	-	-	X	-	-	-	
148	Herța Ion	-	-	-	-	X	-	-	-	
149	Rus Costan a Maria	-	-	-	-	X	-	-	-	
150	Pleș Vasile	-	-	-	-	X	-	-	-	
151	Rus Vasile Strâmturean	-	-	-	-	X	-	-	-	
152	Maței Apostol	-	-	-	-	X	-	-	-	
153	Șușca Pavel	-	-	-	-	X	-	-	-	
154	Șușca Ion	-	X	-	-	-	-	-	-	
155	Man George	-	-	-	-	X	-	-	-	
TOTAL PAGINA 5+6		2	3	10	-	105	16	11	26	
TOTAL GENERAL		136					11	26		

TABLOU CU LOCUITORII DIN ROMULI DECORAȚI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nr. crt.	Numele și prenumele	Ocupația	Gradul	Decorațiile Medaliiile	
				Bronz	Argint II
1	Cosmi Dumitru	plugar	caporal	da	-
2	Moldovan George	plugar	plutonier	da	da
3	Timoce Calistru	plugar	caporal	da	-
4	Bontea Dumitru	plugar	sergent	da	da
5	Muscan Petru	plugar	soldat	da	-
6	Bulz Ilie I. Cel. (Chelement)	plugar	soldat	da	-
7	Muntean Ion (Ieud MM)	tâmplar	soldat	da	da
8	Bulz Dumitru I. M.	ziler	caporal	da	-
9	Rus Ion I. Mitrofan	plugar	caporal	da	-
10	Curtuiș Nicolai	plugar	fruntaș	da	-
11	Muscan Dumitru	plugar	soldat	da	-
12	Cilian Filip	plugar	soldat	da	-
13	Ivan George	plugar	caporal	-	da
TOTAL				12	4
TOTAL GENERAL				16	

Concluzii privind locuitorii din comuna Romuli participanți la Primul Război Mondial conform statisticii ASTRA

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Romuli a fost întocmit de către primarul comunal Exechil Curtuiuş, notarul comunal Iacob Pop, preotul greco-catolic local Gavril Bichigean și Casian Rus - plugar, la data de 20 ianuarie 1922.

În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 136 de bărbați (din care unul a rămas pe loc) din localitatea Romuli.

Combatanții au fost:

- 96 plugari
- 36 zileri
- 1 faur (fierar)
- 1 un notar
- 1 tâmplar
- 1 brigadier (silvic).

Din totalul de 136 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 2.
- morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 3.
- au fost dați dispăruți: 16.

În urma lor au rămas:

- 11 văduve
- 26 de orfani.

S-au întors acasă:

- Deplin sănătoși: 105.
- Invalizi: 10.
- Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 0.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Soldați: 122
- Fruntaș: 1
- Caporali: 7
- Sergenți: 4

Plutonieri: 1

Elev plutonier: 1

Plutonier George Moldovan și sergent Dumitru Bontea din Romuli

Caporal Dumitru Bulz din Romuli

Caporal Ion Ganea din Romuli

TERITORIUL COMUNEI COȘNA CARE A APARTINUT DE TRANSILVANIA ÎN PERIOADA 1775-1848

DĂNUȚ POENARU

De la sfârșitul anului 1769 acest teritoriu, împreună cu o parte din teritoriul actual al comunei Cârlibaba, numit Cârlibaba Nouă, au fost încadrate în Districtul grăniceresc năsăudean unde, prin numeroase acte normative, era reglementată organizarea și funcționarea instituției militare (Regimentul II de graniță de la Năsăud), dar și relațiile de proprietate, de familie, administrative și gospodărești, precum și organizarea judecătorească. Aici, obștile sătești (comunele grănicerești) erau transformate în așezări rurale cu caracter militar, organizate sub formă de companii¹. Regimentul II de graniță, înființat în 1762, a fost subdivizat teritorial în 12 companii (Landes – Kompagne). Ele formau, din punct de vedere al conducerii districtului, subdiviziunea cea mai importantă a regimentului, având largi rosturi administrative în cadrul lor. O companie era formată din mai multe comune în circumscripția acesteia.

Pe scara ierarhică a administrației districtului, numai trei categorii de unități și organe au deținut funcții reale: comandantul regimentului, companiile și stațiunile. Companiile se aflau sub autoritatea comandantului de companie, iar fiecare comună, la rândul ei, continua o *Stațiune (Station)*. În cadrul fiecărei comune exista un comandant de stațiune (*Stations – Commandat*), cu gradul de ofițer în comunele mai mari sau subofițer în comunele mai mici. În comunele militarizate rolul primarilor și al juraților era mai mult executiv. Ei nu puteau emite nici un fel de acte normative, limitându-se doar la executarea actelor comunicate de autoritățile militare și a ordinelor acestora. Autoritățile militare reprezentau, în primul rând, interesele regimentului, pe când aleșii comunei reprezentau pe cele ale populației locale².

Pe plan juridic, la comunele grănicerești, activitatea de judecată avea la bază tot reglementări militare. La nivelul regimentului era constituit *Tribunalul regimentului (Regiments – Gericht)*, format din căpitan, locotenent, sublocotenent, sergent, un caporal și un soldat, care primeau plângerile civile și penale. Litigiile simple între vecini (conflicte cu privire la pășunatul abuziv) se soluționau de ofițerul ce locuia în companie care aprecia valoarea pagubei, apelând la vecinii terenului, obligând pe făptuitor să plătească paguba, dar fără a aplica amendă. Litigiile civile, în valoare de până la 6 florini, erau soluționate de același ofițer, cu drept de apel la *Tribunalul regimentului*, iar în cauzele civile de mai mare importanță, acesta încerca împăcarea părților, iar dacă nu se realiza acest lucru, se trimitea cauza la *Tribunalul regimentului*. Litigiile penale erau soluționate în funcție de gravitatea acestora. Delictelor penale mici, de la companie, se soluționau, de multe ori, aplicându-se pe-

¹ Pompei Raus, *Organizarea judecătorească și administrarea justiției în ținutul năsăudean în „Monografia orașului Năsăud (1245-2008)”, Vol. I, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2009, p. 660.*

² Valeriu Șotropa, *Districtul grăniceresc năsăudean*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, p. 102.

DĂNUȚ POENARU

depse corporale chiar de către ofițerii superiori sau inferiori, care constau în aplicarea a maximum 25 lovituri cu bățul. Pentru delictele mai mari, comandanții de companii aveau dreptul să aresteze făptuitorii pentru cel mult trei zile, perioadă în care se făcea cercetarea prealabilă, apoi aceștia erau trimiși împreună cu corpurile delictate la Statul Major al regimentului pentru judecată, sentințele fiind duse la îndeplinire de comandantul regimentului¹.

Comunele Coșna și Cârlibaba Nouă au fost repartizate companiei a V-a, cu reședința la Rodna, alături de comunele militarizate Rodna Veche (actual Rodna), Maieru, Ilva mare și Rodna Nouă (actual Șanț), însă nu au fost militarizate, locuitorii fiind tratați ca oameni liberi. În lucrarea căpitanului Karl Klein² *Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean* finalizată în 1867, referitor la cele două comune, se consemna: *Locuitorii micii comune Coșna nu erau înarmați și plăteau impozitele principatului prevăzute pentru locuitorii liberi. Colonia minei de la Cârlibaba (se referă la locuitorii din teritoriul Cârlibaba Nouă, n. a.), situate la poalele muntelui Dosul Stânișoarei și pe râul Bistrița Aurie, avea doar 207 locuitori și aceștia erau neînarmați, deoarece erau folosiți în mină³. De reamintit că la momentul anexării din 1769, doar teritoriul comunei Coșna era locuit, Cârlibaba Nouă a fost întemeiată la începutul secolului al XIX-lea (1804), cu numele inițial *colonia Stânișoara*⁴. Fiind încadrate cu caracter civil și nefiind constituite ca *Stațiuni*, prevăzute cu comandanți, în cele două comune modul de funcționare privind relațiile de proprietate, de familie și, cea mai mare parte, din organizarea judecătorească, specifice comunelor militarizate și prezentat mai sus, nu s-a aplicat. De regulă, pentru rezolvarea problemelor ce țineau de administrație și pentru delictele mai mari, cele două comune apelau la fondurile administrative ale Rodnei. Atât comuna Coșna, cât și comuna Cârlibaba Nouă au fost conduse fiecare doar de către un jude (primar), doi sau trei jurați în calitate de consilieri și bătrânii satului. Judele și jurații nu făceau parte încă dintr-o primărie modernă. În Transilvania, despre astfel de primării, se poate discuta abia în toamna anului 1849, în urma apariției *Instrucțiunii de funcționare a antistiei* (primăriei), în care erau detaliate atribuțiile funcționarilor acesteia. Despre o astfel de instituție în comuna Coșna, putem discuta abia după desființarea Regimentului II de graniță de la Năsăud din 1851. Potrivit autorului Ioan Lăzurcă, în jurul anului 1800, primar în comuna Coșna era *Nicolai Pop Spânu a Lupului* care avea *plenipotența* (împuternicirea) *să pedepsească infractorii găsiți în flagrant delict cu închisoare**

¹ Pompei Raus, *op. cit.*, pp. 660-661.

² *Karl Klein* – era născut la 25 noiembrie 1829 la Capu Codrului, în Bucovina. La 9 august 1848 se înscrie ca soldat voluntar în Regimentul II românesc de graniță din Năsăud, unde participă cu trupele colonelului Carl Urban (comandantul Regimentului) la toate operațiunile militare desfășurate în Transilvania. Între 1850-1851 urmează Școala regimentală de cadeți din Năsăud fiind promovat, la 1 august 1851, la rangul de locotenent clasa a II-a în cadrul Regimentului de Infanterie de linie, în fapt continuatorul Regimentului II românesc de graniță. În anul 1864 este avansat la gradul de căpitan, iar la sfârșitul anilor '70 ai secolului al XIX-lea își încheie cariera militară fără a mai avansa în grad (Adrian Onofreiu, Ioan Bolovan, *Contribuții documentare privind istoria Regimentului grăniceresc năsăudean*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012, pp. 23-33).

³ Adrian Onofreiu, Ioan Bolovan, *Contribuții documentare privind istoria Regimentului grăniceresc năsăudean*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012, p. 53.

⁴ Simion Retegan, *Satele năsădene la mijlocul secolului al XIX-lea, Mărturii documentare*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2002, p. 101.

TERITORIUL COMUNEI COȘNA CARE A APARTINUT DE TRANSILVANIA ÎN
PERIOADA 1775-1848

de arest aflată la casa lui unde funcționa și biroul primăriei, efectuând astfel un tip de justiție locală¹. Cu siguranță, primarul avea obligația să se prezinte periodic la Rodna pentru a i se comunica *poruncile*, adică ordinele și instrucțiunile de la organele superioare pentru diferitele acțiuni ce se organizau în perioada imediat următoare. Câteva informații notabile despre situația locuitorilor comunei Coșna din perioada 17669-1848, aflăm dintr-o declarație a reprezentanților acestei comune dată la momentul audierii acestei în privința condițiilor ei de drept după desființarea regimentului grăniceresc:

(...) În anul 1769 și acest teritoriu a revenit Transilvaniei; atunci se aflau în Coșna 40 de familii care în timpul administrației militare nu au fost incluse în granița militară. Totuși le-au fost reținute pentru plată în fondul de provente taxele pentru capitație și pășunat, apoi taxa de teren și pază a terenului, în sumă anuală de 59 de florini 50 cruceri. În urmă cu aproximativ 18 ani (în anii '30 ai sec. al XIX-lea, n. a.), acest teritoriu a fost de asemenea delimitat, acțiune în legătură cu care ar trebui să fie găsită în arhiva regimentului o descriere a graniței, conform căreia, deoarece marcajele au fost distruse, a fost redactat cadastrul. Terenul constă numai din fânețe și păduri, însă acestea sunt o proprietate comună a coșnenilor și administrația militară a avut influență în posesia și administrarea terenului. De asemenea, a ridicat pentru postul de cordon dispus acolo o crâșmă, care mai târziu a fost vândută unul anume Kohl, care în schimbul unei taxe de 12 florini, a practicat crâșmăritul².

Referitor la numărul de familii din fostul cătun Todășcani, aflate în teritoriul comunei Coșna anexat în 1769, consider că s-a făcut o greșeală. Din hărțile întocmite în anii 1769-1775 (*Harta iozefină a Marelui Principat al Transilvaniei* realizată între 1769 și 1773 și *Planul Districtului Bucovina în 72 secțiuni realizată după măsurătorile efectuate între anii 1773 și 1775*) știm, cu certitudine, că în teritoriul ocupat erau ridicate doar patru case. Nu era posibil ca în acestea să locuiască 40 de familii cu toate că cifra este una aproximativă. Chiar dacă presupunem, prin absurd, că numărul de familii ar fi fost 40, știind că în acea perioadă o familie era formată, în medie, din 6 membri, ar rezulta că populația comunei în anul 1769 (240 locuitori), ar fi cu mult peste cea înregistrată oficial la Recensământul din 1850 (194 locuitori)³. În concluzie, cifra precizată de reprezentanții comunei se referă la numărul total al locuitorilor și nu la numărul de familii.

Taxele, menționate în declarație, se achitau de locuitorii coșneni către Oficiul de perceptorat din Rodna, numit și *oficiu de dare*. Pentru încasarea acestora, era delegată o persoană care se ocupa de aceeași activitate, cunoscută sub numele de *colector*.

În prima perioadă după anexare, atât teritoriul comunei Coșna încorporat în Ardeal, cât și în cel rămas în Moldova/Bucovina, alături de membrii familiei întemeietoare Todașcă, s-au așezat și alte familii, majoritatea din Ardeal (Borgovan, Nimigean, Rogoian, Pop, Chitu,

¹ Ion Lăzurcă, *Din Monografia și istoricul localității Coșna*, Partea I (890-1944), Text dactilografiat, legat, ediția autorului, Dorna Candrenilor, 1962, p. 17 și pp. 62-63.

² Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, *Bârgăul sub pajura imperială*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2011, pp. 159-160.

³ Ioan Iosep, Constantin-Emil Ursu, Simona Palagheanu, *Planul Districtului Bucovina în 72 secțiuni, întocmit după ridicări geometrice în anii 1773, 1774, 1775 de Departamentul Cezaro-Crăiesc al Statului Major General – Secțiunea 61*, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer, 2011; Traian Rotariu, Maria Semeniuc, Mezei Elemer, *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1850, Transilvania*, Ediția a II-a, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2004, pp. 488-489.

DĂNUȚ POENARU

Pilug, etc.), întrucât emigrarea a continuat și după înființarea regimentului grăniceresc năsăudean. Principalul motiv pentru care aceștia au preferat să se așeze aici a fost scutirea serviciului militar. Tot aici s-au așezat și familii din Moldova, veniți pe Valea Bistriței sau peste Mestecăniș și, cu siguranță, câteva din Maramureș. Până în 1780, pe teritoriul comunei Coșna, care a aparținut de Bucovina, nici un străin nu putea pătrunde în obștea satului cu drepturi asupra proprietății devălmașe, decât cu consimțământul sătenilor și al vornicului și numai după ce dădea o declarație scrisă că va avea o purtare demnă și va respecta cinstea satului¹.

De o însemnătate deosebită au fost și Fondurile grănicerești constituite special, atât prin capitalizarea unor anumite categorii de venituri ale comunelor, cât și prin contribuția directă a familiilor din Districtul grăniceresc al Năsăudului, pentru acoperirea cheltuielilor de administrație internă a acestuia². În cuprinsul Districtului au fost create trei fonduri:

Fondul de provente (*Proventen Fond*)³. Baza acestui fond s-a pus încă din anul 1764, având ca principale surse de venit valorificarea drepturilor *regaliene* (crășmărit, morărit, măcelărit, vânat și pescuit), între care primele două au avut o pondere extrem de importantă. Alte surse mai erau:

- valorificarea prin plutărit a lemnului provenit din pădurile grănicerești;
- din transportul sării cu plutele de către grăniceri pe râurile Someș și Tisa de la Ocna Dejului până la Szolnok în Ungaria;
- vânzarea unor mori și a dreptului de cârciumărit din localitățile Anieș, Coșna și Tihuța sau a altor bunuri de mai mică importanță, veniturile acestora însemnând 10.000 florini;
- taxele pentru mori și cele forestiere pe care provincialiștii (jelerii⁴) erau obligați să le plătească pentru măcinat și pentru procurarea lemnului din pădurile grănicerești;
- veniturile poștelor și ale vămilor de la poduri, taxele de la târgurile săptămânale și iarmaroace, cele pentru dezinfecție la carantină și pe pașapoarte, precum și cele din amenzi și din arendarea bunurilor grănicerești⁵.

Între 1764-1851 veniturile Fondului de provente, obținute din sursele enumerate, s-au ridicat la suma de 1.508.279 florini. Fondul era administrat de Comisia economică și militară compusă din comandantul regimentului, ca președinte, și din reprezentanții comunelor grănicerești, fiind utilizat exclusiv pentru administrarea internă a Districtului și, niciodată, n-a servit la plata salariilor ofițerilor sau subofițerilor și nici la solda grănicerilor pentru *servi-*

¹ Ionel Dârdală, *Istoria Câmpulungului Moldovenesc din cele mai vechi timpuri până la Marea Unire*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bozga”, 2006, p. 25.

² Lazăr Ureche, *Fondurile Grănicerești Năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 7.

³ În granița năsăudeană veniturile alodiale (ale proprietăților funciare libere, scutite de orice sarcini) purtau numele *provente* (Lazăr Ureche, *op. cit.*, p. 17.)

⁴ După cum am spus, *jelerii* (*schelleren*) erau supușii jurisdicției militare și nu puteau să aibă posesiunea proprie de pământ și nu erau îndreptățiți la folosirea bunurilor comunale (pădure, pășune, etc.). Afară de aceasta, ei plăteau contribuția capului și a vitelor la visteria țării, iar la *fondul de provente* plăteau așa numita *taxă protecțională*. Pentru folosirea pășunilor și a lemnăritului plăteau alte taxe, deosebite la casele respectivelor comune (Florian Porcius, *Istoricul ținutului grăniceresc al Năsăudului*, Editor prof. Liviu Păiuș, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2005, p. 169).

⁵ Lazăr Ureche, *op. cit.*, pp. 15-20.

TERITORIUL COMUNEI COȘNA CARE A APARTINUT DE TRANSILVANIA ÎN
PERIOADA 1775-1848

ciul de cordon sau alte cheltuieli militare. Spre exemplu, s-a folosit la construcția de locuințe și cancelarii pentru ofițerii de la Statul Major și de la companii; construcția de școli; construcția clădirilor administrative; drumuri; poduri; amenajarea de spații comerciale; achiziționarea de terenuri și grădini; pentru plata cheltuielilor privind administrarea și protecția pădurilor; s-au ajutat regimentele secuiești care erau mult mai sărace (numai în unele perioade). Domeniul în care acest fond a avut un rol esențial a fost cel al educației¹.

Fondul de monture (*Fondul de mondir*). S-a înființat în 1830 cu scopul de a confecționa și de a procura uniforme militare din stofă mai fină. Până la acel moment îmbrăcămintea grănicerilor regimentului din Năsăud, atât pe timp de pace, cât și de război, era confecționată în atelierele casnice proprii, croită și colorată uniform² fiind alcătuită din:

- suman negru tivit negru;
- ciorapi albi strâmți tiviți albastru;
- pălărie neagră;
- opinci³.

Datorită acestei ținute, grănicerii Districtului Năsăud au fost cunoscuți sub numele de *cătanele negre*, nume din care s-au inspirat luptătorii mișcării de rezistență împotriva comunismului, din perioada 1945-1946, care au dat numele diviziei *Sumanele Negre*, din cadrul unei organizații cu sediul pe teritoriul actual al comunei Coșna.

Principalele surse de venit ale fondului de monture au fost:

- taxa repartizată pe casă și familie;
- 2/3 din sumele rezultate din arendarea pășunatului în munți;
- 1/3 din banii aflați în casele comunale a fiecărei localități⁴.

La desființarea regimentului grăniceresc acest fond dispunea de 28.435 florini și 38 creițari (crucri) care, asemenea fondului de provente, reprezenta proprietatea colectivă a comunelor din district⁵.

Fondurile școlare comunale (*Gemeinde-Schulfond*). Spre deosebire de celelalte două fonduri, acestea constituiau proprietatea separată a fiecărei comune în parte, fiind destinate întreținerii școlilor primare naționale. Până în 1838, susținerea acestora s-a făcut din fondul de provente dar, după înființarea mai multor școli, susținerea a devenit din ce în ce mai dificilă, drept pentru care vicarul Ioan Marian, director peste toate școlile grănicerești din ținut, a insistat ca pentru susținerea lor să se înființeze un fond special. La cererea sa, după avizări ierarhice succesive, Consiliul aulic de război aprobă, la 28 mai 1838, constituirea fondurilor solicitate⁶.

¹ *Ibidem*, pp. 20-21.

² Lazăr Ureche, *Crearea și evoluția fondurilor grănicerești năsăudene*, în „Revista Bistriței”, X-XI, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, 1997, p. 147.

³ Dan Lucian Vaida, Claudia Septimia Peteanu, Ioan Seni, *Repere istorice din cele mai vechi timpuri până la desființarea regimentului de graniță*, în „Monografia orașului Năsăud (1245-2008)”, Vol. I, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2009, pp. 124-125.

⁴ Lazăr Ureche, *Crearea și evoluția fondurilor grănicerești năsăudene*, în „Revista Bistriței”, X-XI, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, 1997, pp. 147-148.

⁵ *Ibidem*, p. 54, p. 56, pp. 147-148.

⁶ Lazăr Ureche, *Fondurile Grănicerești Năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, pp. 29-30.

DĂNUȚ POENARU

Principalele surse de venit a acestor fonduri au fost:

- acordarea dreptului de crășmărit pe trei luni din an (29 septembrie – 34 decembrie);
- împrumuturi din capitalul acestui fond către privați cu dobândă de 5 % pe an¹.

Din documente reiese că la 3 decembrie 1847 din totalul de 46 comune ale Districtului grăniceresc năsăudean, doar în comunele nemilitarizate Coșna și Cârlibaba Nouă nu existau școli, celelalte 44 de comune grănicerești aveau propriul local de școală, din care 43 erau în stare bună și doar unul era necorespunzător. Vom vedea că, după desființarea regimentului grăniceresc din 1851, cele trei fonduri vor contribui decisiv, atât la reorganizarea vechilor școli năsăudene și la înființarea altora noi, cât și la formarea unui număr important de meseriași, funcționari și intelectuali².

O remarcă importantă a acestei perioade este aceea că în anii 1847-1848, în zona Dornelor, s-au efectuat lucrări de corectare (regularizare) a mai multor cursuri de apă, printre care Coșna și Teșna³, creându-se astfel posibilitatea exploatării pădurii din zonă și, totodată, posibilitatea obținerii unei alte surse de venit, în afara celei obținute din creșterea animalelor. De această acțiune au beneficiat locuitorii din întreg teritoriul actual al comunei Coșna, ca de altfel din întreg bazinul Dornelor.

În concluzie, în prima parte a acestei perioade descrise, evoluția social-economică a celor două teritorii a avut un parcurs aproape similar, caracterizat, în principal, de pierderea privilegiilor avute și introducerea obligațiilor fiscale. După anul 1786, când Bucovina a fost alipită de Galiția, locuitorii fostului cătun Todășcani, rămași în această provincie în cadrul satului Căndreni, le-au fost încălțate grosolan toate drepturile, peste care au urmat abuzurile, maltratările și persecuțiile de tot felul. Aici și activitatea juridică s-a desfășurat cu dezordine și arbitraritate. De cealaltă parte, Districtul grăniceresc năsăudean, din care făcea parte și teritoriul comunei Coșna anexat la Transilvania, avea la bază reglementări militare și reguli precise în toate domeniile și ramurile de activitate funcționale din acea vreme, care erau net superioare celor din zonele nemilitarizate. De aceea, locuitorii coșneni din District, în afară de plata obligațiilor fiscale, și-au continuat activitatea fără a fi afectați de acte samavolnice⁴.

¹ Lazăr Ureche, *Crearea și evoluția fondurilor grănicerești năsăudene*, în „Revista Bistriței”, X-XI, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, 1997, p. 148.

² Lazăr Ureche, *Fondurile Grănicerești Năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 7 și p. 31..

³ Paul Brașcanu, *Năluci pe ape – plutașii*, Iași, editura Stef, 2014, p. 102.

⁴ Acest articol face parte din lucrarea intitulată *Coșna – File de istorie*, Iași, Editura PIM, 2020, pp. 182-190. Mulțumim autorului pentru bunăvoința arătată în publicarea acestui fragment. Titlul articolului aparține redacției cu acordul autorului.

VARIA

LIVIU REBREANU, LA ZECE ANI DUPĂ MAREA
UNIRE

ICU CRĂCIUN

Grație d-lui Niculae Gheran se cunosc scrierile autorului *Pădurii spânzuraților* referitoare la marele act de la 1 decembrie 1918, exprimate de câte ori a avut ocazia. Numărul 344 (anul II, din 2 decembrie 1928) al periodicului *Dreptatea* este dedicat împlinirii a zece ani „de când Ardealul, Banatul și Maramureșul au prins ceasul, așteptat o mie de ani, de s’au rupt din robia străină și au alergat în brațele patriei mame să întemeieze Țară nouă, de Libertate, de Frăție, de Dreptate” (I. Mihalache). Referitor la acest eveniment, semnează, printre alții: Regele Ferdinand, Regina Maria, Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod, Ștefan Cicio-Pop, Aurel Vlad, Sergiu Dan, M. Sevastos, Vasile Savel, Voicu Nițescu, Emanoil Bucuța etc.; de asemenea, sunt citate și fragmente din operele lui Simion Bărnuțiu, Eminescu, Delavrancea, A. Russo etc.

Un articol, mai puțin cunoscut, semnează și Liviu Rebreanu; textul său se intitulează *Minunea eternă*, și îl reproducem mai la vale.

„Se sbuciuma ca și când chiar pe mâne ar aștepta izbândirea finală. O zugrăvea de pe acum și închipuirea îl ducea pe aripi furtunoase.

Iată-l în Cluj, unde a fost singură dată cu câțiva ani în urmă. Pretutindeni numai graiu românesc. Și ce graiu! Par’că toată lumea vorbește *ca la țară*, mai dulce ca inginerul Vasile Popa din Vărarea, care a colindat România întreagă. Firmele magazinelor, străzile, școlile, autoritățile... tot, tot e românesc... Statuia lui Matei Corvinul zâmbește către trecători și le zice: „Așa-i c’a venit ceasul dreptății?”... Și soldații, cu căciuli, întocmai cum auzise el că sunt dorobanții... Judecătorul care fusese atât de obraznic cu Herdelea în Armadia, scoate pălăria până la pământ înaintea lui. Titu vrea să fie mărinimos, să-i arate că că stăpânii români sunt nobili și iertători. Îi întinde mâna... Dar valul îl gonește mereu înainte. Uite-l în Sibiu, în Brașov, în Oradea-Mare, în Arad, în Timișoara! Steaguri tricolore fâlfâie mărețe pe toate palatele din basmuri. Jandarmii cu penele de cocoș s-au topit...”

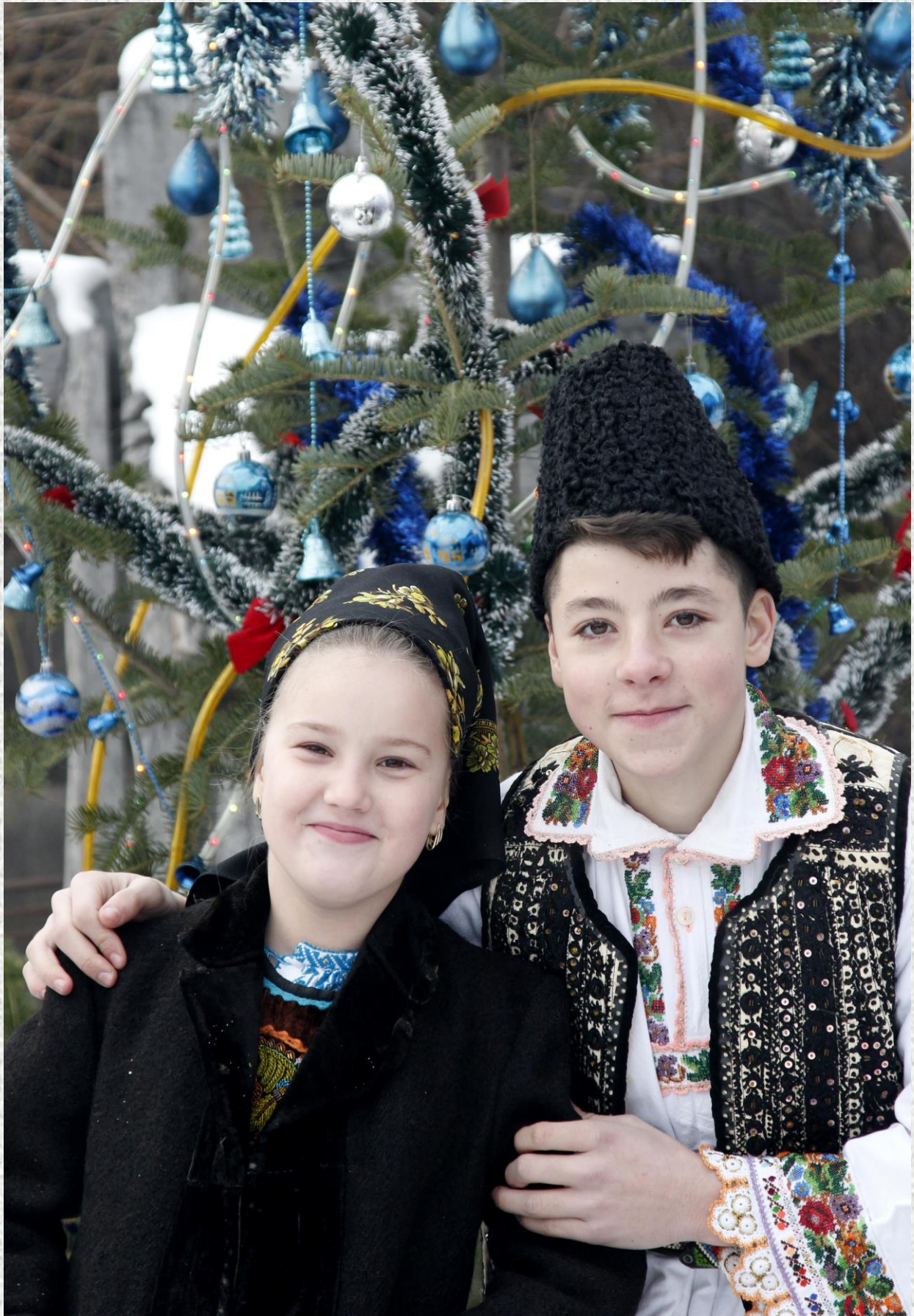
Când am însemnat, acum vreo douăzeci de ani, acest crâmpeiu, pe o filă de carnet, spre a fi întrebuințat într’un problematic roman ce era să aibă drept erou pe un fantasmagoric iredentist ardelean – îmi amintesc ce emoție adâncă am simțit. Într’un fel sau în altul eram pe-atunci iredentiști și trăiam cu visuri, dar nu visam niciunul, nimeni, că înfăptuirea visului ar fi așa de aproape.

Ardealul atât de românesc de fapt, ni se părea atât de departe de-a deveni românesc oficial! Îți trebuia o mare doză de fantezie ca să-ți închipui tricolorul românesc fâlfâind la Cluj, la Brașov, la Timișoara...

Și iată, după douăzeci de ani, ce firesc ni se pare Ardealul pentru eternitate românesc! Nedreptatea s’a prăbușit brusc, într’o singură zi, ca un joc de cărți. Azi, după primul deceniu de unire, sărmana mea însemnare pare atât de anacronică! Fiindcă anacronică era însăși situația de-atunci: un popor mare, cuminte, băstinaș, subjugate de o minoritate parazitară.

Și totuși a trebuit o minune și un cataclism ca, deasupra sfărâmurilor, să iasă triumfătoare dreptatea. Asemenea minuni numai dreptatea sfântă poate produce. Roadele ei sunt cu atât mai puternice și mai durabile, cu cât sunt răsădite din suferințe mai grele. Minunea noastră e coroana unor râuri de lacrimi, transformate în mărgăritare. De aceea e eternă.

L. REBREANU”

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA”
SÂNGEORZ-BĂI

BISERICA ORTODOXĂ DIN CORMAIA,
cu hramurile „Sfântul Ierarh Nectarie” și „Sfinții Împărați Constantin și Elena”,
târnosită de Înaltpreasfințitul Părinte Andrei,
Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului,
la data de 10 iulie 2022

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229